

Nr 66.

Ankom till riksdagens kansli den 8 juni 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 324, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Kempe m. fl.* framställt yrkanden om vissa ändringar i 2 kap. 10, 45, 59 och 61 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Nämnda lagrum hava följande lydelse:

10 §.

Arrendatorn åligger att väl hävda jorden samt vårda och underhålla byggnader och övriga fastighetens tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Eftersätter han vad sålunda åligger honom, vare han pliktig att utgiva ersättning till jordägaren när fastigheten avträdes; finnes då arrendatorn hava avhjulpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför gottgörelse av jordägaren.

Till efterrättelse mellan jordägaren och arrendatorn skall, där ej i följd av överenskommelse bevisning angående fastighetens skick är obehövlig, hållas syn, när fastigheten tillträdes och när den avträdes. Ej må i avtalet intagas förbehåll, som med avseende å sätt och tid för synens förrättande eller beträffande fullföljd av talan mot synen strider mot vad nedan i 11—13 §§ är stadgat. Har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

45 §.

Förbehåll i arrendeavtal, att arrendatorn skall till jordägaren eller annan utgöra arbete, må ej innefatta skyldighet för arrendatorn att på tillsägelse utgöra tjänstbarhet utöver fastställt antal dagsverken eller annat bestämt arbete. Sker annorledes, vare förbehållet utan verkan.

Skall arrendatorn enligt arrendeavtalet utgöra dagsverken och är ej däri bestämt, huru dessa skola fördelas å särskilda tider av året, skall hela antalet dagsverken jämnt fördelas på årets veckor i den mån det kan ske. För varje arrendeår eller, där avtalet innehåller föreskrift om utgörande av visst antal dagsverken under viss tid av året, för varje sådan tid skall jordägaren i god tid förut lämna arrendatorn uppgift å de dagar, då han har att utgöra dagsverken. Ej vare, ändå att avtalet annorlunda bestämmer, arrendatorn pliktig att för arbetets utförande inställa sig förr än å andra dagen efter

det dylik uppgift meddelats honom. Arbetet må ej, ändå att annorlunda är avtalat, så utkrävas, att arrendatorn hindras att behörigen sköta sitt jordbruk; dock utgöre vad nu sagts ej hinder för utkrävande av jordbruksdagsverken enligt den fördelning, som genom avtalet blivit bestämd.

I arrendeavtalet må ej intagas förbud för arrendatorn att utföra arbete åt annan än jordägaren. Har sådant förbud stadgats, vare det utan verkan.

59 §.

Jordägaren åligger att vid tillträdet avlämna ej mindre bostadshus i det skick, som motsvarar vad enligt gällande hälsovårdsstadga kräves, än även för jordbruket nödiga ekonomibyggnader så beskaffade, att ej därå oundgängligen påkallas ombyggnad eller *annan än mindre* reparation. *Med mindre reparation förstås avhjälpande av smärre brister å golv, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning ävensom andra åtgärder, vilka äro att anse såsom tillfällig lagning.*

Befinnes vid tillträdessynen i fråga om fastighetens åbyggnader föreligga brist, för vilkens undanröjande det enligt första stycket ankommer på jordägaren att ansvara, skall vid synen bestämmas arbetets omfattning och beskaffenhet samt den tid och den kostnad det anses betinga ävensom föreläggas jordägaren att inom den utsatta tiden verkställa arbetet. Verkställer ej jordägaren arbetet inom den utsatta tiden, äge arrendatorn utföra det i jordägarens ställe; vill arrendatorn hellre uppsäga avtalet, vare det honom öppet, där ej bristen är av allenast ringa betydelse. För den tid fastigheten är i bristfälligt skick njute arrendatorn skälig nedsättning i arrendeavgiften; äge ock rätt till skadestånd.

Botar arrendatorn i fall som nu sagts brist i jordägarens ställe, äge han i mån av arbetets utförande undfå gottgörelse med det vid synen fastställda belopp.

Åskar jordägaren eller arrendatorn bevis, huruvida jordägaren behörigen utfört arbete, som vid syn ålagts honom, vare berättigad att påkalla särskild syn, som i 14 § andra stycket sägs.

61 §.

Arrendatorn åligger att väl hävda jorden, avhjälpa sådana brister å nödiga byggnader, som föranleda blott mindre reparation, samt vårda och underhålla övriga fastighetens tillhörigheter, *så att icke något under arrendetiden försämras*; äge dock till botande av brandskada, som utan arrendatorns vållande timat å byggnad, av jordägaren undfå skälig gottgörelse för kostnaden. Eftersätter arrendatorn vad sålunda åligger honom, ersätte han jordägaren, när fastigheten avträdes. Finnes arrendatorn då hava på egen bekostnad avhjälpt brist, som befanns vid tillträdet, njute han därför gottgörelse av jordägaren.

Motionärerna ha yrkat, att riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i de ovan återgivna lagrummen,

att i 45 § mellan andra och tredje styckena införes ett nytt stycke av följande lydelse:

»Förbehåll, att arrendatorn skall till jordägaren eller annan utgöra arbete, må ej i arrendeavtal innefattas, därest arrendatorn motsätter sig sådant förbehåll. Arrendatorn vare ock oförhindrad uppsäga redan bestående avtal av sådan innebörd, varvid jordägaren, sex månader efter sådan uppsägning, vare pliktig med arrendatorn upprätta nytt arrendeavtal utan skyldighet för arrendatorn utgöra arbete, varvid optionsrätt eller bestämmelserna i denna lag i övrigt förty icke upphöra att gälla».

samt att kursiverade delar av 10, 59 och 61 §§ utgå.

Beträffande motiveringen för dessa yrkanden får utskottet i huvudsak hänvisa till motionen.

Över motionen ha på begäran av utskottet *yttranden* avgivits av länsstyrelsen och jordbrukskommissionen i Värmlands län, Sveriges skogsägareförbund samt svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet. Länsstyrelsen, som vid sitt yttrande fogat yttranden från fem landsfiskaler, har förklarat sig dela de synpunkter som framförts av jordbrukskommissionens majoritet. Samtliga yttranden utom länsstyrelsens finnas såsom bilagor (A—H) fogade vid detta utlåtande.

I ärendet ha till utskottet inkommit *skrivelser* från Uddeholms distrikt av svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, arrendatorer under Uddeholms Aktiebolag samlade till konferens den 10 maj 1945, svenska skogs- och flottningsarbetareförbundets avdelningar 488 Gustavsfors, 491 Sunnemo och 495 Nain samt kamratmöte mellan medlemmar av nämnda förbund representerande styrelsen för Uddeholms distrikt samt avdelningarna i Sunnemo, Munkfors och Forshyttan. De två först nämnda skrivelserna ha såsom bilagor (I och J) fogats vid detta utlåtande. I de övriga har hemställts om bifall till motionen.

Yrkandena i motionen avse dels frågan om arbetsavtal i samband med jordbruksarrende och dels frågan om arrendatorns underhållsskyldighet. I den följande redogörelsen behandlas dessa frågor var för sig.

Enligt *gällande rätt* må i arrendeavtal intagas förbehåll att arrendatornArbetsavtal i samband med jordbruksarrende. skall till jordägaren eller annan utgöra arbete. Ett sådant förbehåll innebär, att arbetets utförande blir ett arrendevillkor, vars åsidosättande kan medföra att arrenderätten förverkas. Parterna kunna naturligtvis även vid sidan av arrendeavtalet sluta arbetsavtal.

Beträffande arbetsavtal i samband med jordbruksarrende lämnas bestämmelser i 45—48 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Kombineras

arrende- och arbetsavtal, skall arbetsskyldigheten enligt 45 § första stycket vara till sitt mått bestämd. Om sättet för arbetskyldighetens uttagande stadgas i 45 § andra stycket. Enligt 45 § tredje stycket får icke i arrendeavtal intagas förbud för arrendatorn att utföra arbete åt annan än jordägaren. För arbetet skall, ändå att i avtalet annorlunda bestämts, utgå ersättning efter gängse pris i orten vid tiden för arbetets utförande. Detta gäller även beträffande arbetsavtal, som är fristående i förhållande till arrendeavtalet (46 §). Om jordägaren icke tillhandahåller arrendatorn arbete, som denne enligt arrendeavtalet eller fristående arbetsavtal är skyldig att utgöra, eller annat för arrendatorn lika förmånligt arbete, har arrendatorn rätt att uppsäga arrendeavtalet. Uppsägning få dock ej ske, där arrendatorns förlust av arbetsinkomst är av ringa betydelse eller efter det arbete som nyss nämnts tillhandahållits honom. Oavsett huruvida uppsägning sker eller icke, är arrendatorn berättigad att erhålla skäligt skadestånd, såvida ej jordägarens underlåtenhet att tillhandahålla arbete nödvändiggjorts av förändrade ekonomiska eller tekniska förhållanden (47 §). Nu nämnda regler i 45—47 §§ äga enligt 48 § ej tillämpning å skjutsning, vedhuggning eller därmed jämförlig tjänstbarhet, om den är av ringa betydenhet.

Förekomsten av kombinerade arrende- och arbetsavtal har visat sig erbjuda särskilda svårigheter vid arrendelagstiftningens utformning. Vid tillkomsten av nyttjanderättslagen (1907) beaktades i främsta rummet önskemålet att arbetskyldigheten skulle vara till sitt mått bestämd. Därjämte lämnades vissa regler angående sättet för uttagande av arbetskyldigheten.

Genom lagändring 1927 kompletterades dessa bestämmelser, varjämte till desamma fogades ytterligare regler. Sålunda stadgades, att i arrendeavtalet ej finge intagas förbud för arrendatorn att åta sig arbete åt annan än jordägaren. Vidare infördes skadeståndsrätt för arrendatorn, om jordägaren undandroge sig att tillhandahålla kontrakterat arbete.

Bestämmelserna om arbetsavtal i samband med jordbruksarrende erhöilo sin nuvarande lydelse vid 1943 års revision av arrendelagstiftningen.

Under förarbetena till 1927 års reform framträdde meningsskiljaktigheter i fråga om det sätt på vilket arrendatorernas arbetsförhållanden borde rättsligen regleras. I synnerhet divergerade meningarna beträffande den principiella frågan, huruvida det överhuvud taget borde tillåtas att med arrendeavtal sammankoppla arbetsavtal på sådant sätt, att en försummelse att fullgöra arbetskyldigheten skulle kunna leda till arrenderättens förverkande.

Jordkommissionen upptog i sitt den 28 februari 1923 avgivna betänkande med utkast bl. a. till social arrendelag (SOU 1923:40) en bestämmelse av innehåll att lega skulle utsättas i penningar eller naturalster

och till beloppet vara bestämd. Kommissionen ville sålunda icke föreslå, att legan finge helt eller delvis utsättas i arbete. Av motiveringen att döma synes kommissionen ej heller ha avsett, att arrendatorn skulle kunna i arrendeavtalet förpliktas att fullgöra viss arbetskyldighet mot ersättning i penningar. Såsom skäl för sin ståndpunkt anförde kommissionen bland annat följande:

Det sätt för legans utgörande, som hitintills praktiserats, hade mångenstädes skapat missförhållanden av den art, att de vid lagstiftningens utformande krävde det allvarligaste beaktande. Den ställning jordägare och arrendatorer komme att intaga till varandra därigenom att arrendeavtalet sammankopplades med ett arbetsavtal vore synnerligen grannliga och fordrade, om den icke skulle leda till olidliga slitningar, stor hänsynsfullhet, särskilt från jordägarens sida. Även om sådan i flertalet fall kunde påräknas, vore det tillstånd av osäkerhet och beroende, som för arrendatorn vore förenat därmed, alltid ägnat att skadligt inverka på förhållandet. och lämnades därigenom ett utrymme åt godtycket, som kunde giva anledning till svåra missbruk. De i lagstiftningen upptagna föreskrifter, som avsåge att hindra jordägarna att utnyttja arrendatorns arbetskyldighet på sådant sätt, att denne därigenom onödigtvis betungades eller hindrades i skötseln av sitt jordbruk, syntes dels icke ha blivit efterlevda dels icke vara tillräckliga att skänka arrendatorn den trygghet och det oberoende, som vore den sociala arrendelagens viktigaste syfte. Av kommissionen verkställd undersökning hade visat, att arbetskyldigheten ej sällan utkrävdes på sådant sätt, att arrendatorn hindrades att ordentligt sköta sitt jordbruk. Ett annat missförhållande, vars betydelse icke finge underskattas, vore att arbetskyldighet i regel taxerades efter mycket låga och för vederbörande arrendatorer synnerligen ogynnsamma beräkningsgrunder. Genom arrendekontrakten vore i allmänhet arrendatorerna tillförbundna vid äventyr av arrendets förlust att ställa sin arbetskraft till jordägarens förfogande; och detta medförde, att arrendatorerna vore förhindrade att begagna sig av arbete, som eventuellt erbjödes av en annan arbetsgivare mot högre betalning. Det kunde icke anses överensstämmande med tidens krav, att ett arrendeavtal på sådant sätt sammankopplades med ett arbetsavtal. Var och en borde ha frihet att själv råda, över sig och sin arbetskraft. Arrendatorn borde därför äga rätt att i första hand sörja för sitt eget arrendebbruk: ville han därjämte arbeta åt andra, finge han avtala därom med arbetsgivaren på samma sätt och på samma villkor som andra arbetare. I de fall, då arbetskyldigheten vore av större omfattning, födde den hos arrendatorerna en känsla av tvång och bundenhet, vilket ej vore till gagn för det sätt på vilket arbetskyldigheten fullgjordes. Ohåga och brist på arbetsglädje karakteriserade ofta nog i hög grad arrendatorernas arbete åt jordägaren. Detta vore ej till fördel för arbetsresultatet, det bidroge ej heller till ett gott förhållande mellan jordägaren och arrendatorerna. Arbetskyldigheten vore därför ofta roten till missnöje och tvistemål mellan jordägare och arrendatorer. Bland arrendatorerna rådde en bestämd opinion mot det gällande systemet. Ett ytterligare skäl till dess avlägsnande vore att båda parterna komme att bli föga benägna att för så lång tid som den längsta tillåtna arrendetiden ingå avtal av sådan innebörd. Oavsett att svårigheter alltid måste möta för bestämmandet av

arbetslönen för en så lång tidsperiod som femton år, ställde sig även andra omständigheter hindrande för sådana avtals ingående. Sådana omständigheter vore från jordägarnas sida omöjligheten att på förhand fixera arbetsbehovet för en längre tid och från arrendatorernas sida en naturlig motvilja mot att för hela arrendeperioden fastläsa arbetskraften vid en viss arbetsgivare. Att jordbruk eller skogsbruk, som vore beroende av arrendatorernas arbetskraft, skulle i mera avsevärd mån röna inflytande av det gällande systemets avlägsnande, torde ej kunna med fog befaras. Hinder förefunnes ej, att jordägaren vid sidan av arrendeavtalet och oberoende av detta avslutade ett arbetsavtal med arrendatorn.

Beträffande frågan huru jordägarnas behov av arbetskraft skulle tillgodoses, därest kommissionens förslag bifölles, anförde kommissionen i annat sammanhang följande:

Vad först *skogsarbetena* anginge, bleve avgörandet lättare. Dessa krävde yrkesvana arbetare, och det kunde väl icke anses vara annat än ett framsteg både ekonomiskt och kulturellt att låta jordbrukaren sköta sitt och giva skogsbruket dess egen arbetarestam. Man skulle emellertid kunna säga, att där vissa skogsarbeten vore att betrakta som säsongarbeten, som måste utföras under vintertid, medan snön låge i skogarna och underlättade transportererna, så erbjöde sig här ett lämpligt arbetsfält just för mindre jordbrukare, som vore mera lediga om vintern och i stor utsträckning ansåges då behöva arbetsförtjänst.

En sådan angelägenhet borde dock icke, gent emot de stora olägenheterna av arbetsskyldigheterna, föranleda dessas bibehållande vid arrendjordbruket. Arrendatorerna komme i alla fall att efter friköpning i stor utsträckning erbjuda frivilligt arbete i all synnerhet om vintrarna och även om somrarna, när det verkligen passade sig för dem och det lönade sig. Ett sådant frivilligt arbete borde också bliva utfört med större intresse. På samma gång avskaffades därigenom den under alla förhållanden obehöriga tvångsunderbetalningen genom gamla alltför låga taxor. Det vore dessutom känt, att arbetet i skogarna i den största utsträckning redan nu upprätthölles genom sådant frivilligt erbjudande från självägande bönder. I den mån sådan arbetskraft ej räckte till för sommararbetena, bleve det ofrånkomligt att därför anlita arbetskraft av icke jordbrukare. Detta vore också ur båda näringarnas synpunkter uppenbarligen det enda rätta. Ju mera jordbrukare kunde beredas tillfälle att helt slå sig på sitt jordbruk, ju bärkraftigare bleve jordbruket i landet i alla avseenden och desto bättre bleve skogsarbetet utfört genom anlåtandet av vana yrkesarbetare.

Mera invecklad ställde sig saken vid utfinnandet av medel att tillförsäkra *det stora jordbruket* arbetskraft i stället för den, som nu på ett beräkneligt sätt vore ställd till dess förfogande genom kontraktsenlig arbetsskyldighet från torpare och andra mindre jordbrukare. Svårigheterna gällde här mest sommarmånaderna, där konkurrens uppstode mellan två jordbruk, som båda behövde ordentligt skötas.

Man vore härmed inne på systemet att sköta de stora jordbruken genom särskilt lejd arbetskraft, vilket bleve oundvikligt. Detta förefölle icke såsom någon omöjlighet. Kunde industrien samt handel och övriga näringar tills vidare hållas i gång med lejda arbetare, borde detta icke heller vara någon oöverkomlighet för de stora jordbruken. I själva verket hade

dessa också sedan gammalt arbetat helt eller delvis efter en sådan metod. Kärnan i denna anordning hade varit det s. k. statarsystemet, utbyggt vid behov med tillfällig arbets hjälp. Statarsystemet hade med fog blivit illa ansett på grund av de dåliga förhållandena beträffande arbetstid, bostäder och villkor i övrigt, varunder statarna i stor utsträckning lidit. Torparnas arbets skyldighet hade emellertid för dem varit organiserad på ett minst lika klandervärt sätt. För dem hade därtill kommit de långa, ofta omänskliga avstånden mellan bostaden och arbetsplatsen och det uppslitande arbetet på det egna jordbruket efter den långa arbetsdagen på godset. Samhället måste uppbyggas på förhoppningar om att kunna åstadkomma något bättre, och kunde torparnas villkor förbättras, borde detta även kunna ske med statarnas. Industrierbetarna hade genom sina organisationer höjt industrierbetarklassens arbetsvillkor från mången gång den största förnedring till ett högre plan. De begynnande organisationerna mellan lantarbetare hade även börjat visa sin verkan mångenstädes. På åtskilliga gods sades redan nu anställningsvillkoren ha avsevärt förbättrats, under det torparnas ställning med deras arbets skyldighet fortfarande till och med på samma ställen kunde vara mycket betryckt. Det vore givet även för godsets skötsel utan fördel att räkna med en arbetare, som vore uttröttad genom brukandet även av egen jord.

Det funnes nog här liksom på så många andra ställen en lämplig medelväg. Intet hinder mötte, att den vid ett gods anställde lantarbetaren erhöle i sina löneförmåner även en täppa eller ett planteringsland eller eljest något mycket litet jordbruk, som väl kunde skötas till egen trevnad på lediga stunder med hjälp av familjens övriga medlemmar. En sådan ordning borde ingen kunna motsätta sig, om arbetsgivaren och arbetaren därom vore ense. Därmed löstes problemet, om icke idealiskt, vilket aldrig skedde med något problem, så dock på det enda sätt, som vore överkomligt och någorlunda försvarbart under nuvarande förhållanden.

Två ledamöter av jordkommissionen (herrar Ehrenborg och Jansson) föreslogo, att legan visserligen skulle utsättas i penningar eller natur alster, men att i arrendeavtalet dock finge bestämmas att i stället för legan skulle enligt i orten gångbart pris utgöras till sin omfattning bestämt arbete; i händelse av tvist skulle nämnda pris bestämmas av Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Ytterligare två ledamöter (herrar Olsson och Wohlin) reserverade sig, under förklarande att de icke kunde förorda sådana lagändringar som förbjöde arrendes utgörande i arbetsprestationer. Icke heller kunde de förorda någon slags statlig eller parterna påtvingad reglering av arrendeprestationernas beskaffenhet och storlek.

De myndigheter, som i sina yttranden över jordkommissionens utkast till social arrendelag uttalade sig i denna fråga, ställde sig avvisande mot förslaget, att legan ej skulle få utgöras med arbete. Härutinnan framhölls bland annat följande: Det avsedda förbudet vore ägnat att synnerligen djupt och i regel högst menligt ingripa i den enskilde företagarens handlingsfrihet. Utvecklingen hade visserligen gått i riktning mot en avveckling av torparsystemet. Mångenstädes förekomme detta dock alltjämt.

Inga skäl förefunnes att omöjliggöra förekomsten av dagsverkstorp, vilket skulle bli en följd av bestämmelsen. Systemet innebure fördelar för båda kontrahenterna. Då lagen vore avsedd att gälla så små arrenden som de, vilkas odlade jord utgjorde minst två hektar, drabbade förbudet även en sådan arrendator, vilken för sin utkomst nödvändigtvis måste ha extra arbetsförtjänst och vilken för brukningen av den arrenderade jorden behövde anlita jordägarens dragare. Väl mötte ej hinder, att vid sidan av arrendeavtalet träffades ett arbetsavtal, men det låge nära till hands att antaga, att bestämmelserna däri komme att avfattas med hänsynstagande även till arrendeavtalet. Enligt gällande arrendelag skulle arbetsprestationen vara till sin mängd bestämd, vilket däremot ingalunda behövde bli fallet med ett särskilt arbetsavtal, som alltså kunde bli lika och kanske mera betungande än bestämmelserna i ett arrendeavtal.

Vid 1924 års riksdag, där förevarande fråga genom väckta motioner kom under bedömande, ställde sig andra lagutskottet (utlåtande nr 36) avvisande till tanken att förbjuda arrendeavtals förenande med arbetskyldighet samt anförde härom följande:

Såsom av flera myndigheter betonats vore arrendeavtalets kombinerande med arbetskyldighet byggt på ömsesidiga fördelar för båda kontrahenterna. Särskilt i fråga om mindre jordbruk och torp, där jordens avkastning icke försloge att täcka levnadsbehoven, kunde det innebära en bestämd fördel för arrendatorn att få utgöra legan helt eller delvis i arbete. Då jordbruket icke gäve något till avsalu, kunde det ofta för arrendatorn bli svårt att betala ett kontant arrende. Och då arrendatorn i allt fall för sin existens måste söka arbete hos andra, kunde det för honom vara till stor förmån att ha säker tillgång till sådant hos jordägaren. För jordägaren åter vore det i allmänhet en betydande fördel att äga tillgång till fast arbetskraft för jordbruket. Ofta nog vore hans benägenhet att från sin egendom upplåta mindre jordbruk beroende endast av utsikten att därigenom erhålla tillgång till sådan arbetskraft. Skulle denna möjlighet betagas honom, kunde det helt visst befaras att den utväg, som nu stode den jordbruksarbetande befolkningen öppen, att genom övertagande av mindre arrendebruk bereda sig egna hem, skulle i väsentlig mån bli inskränkt. Lagstiftarens bemödanden å detta område borde därför endast åsyfta att så långt lämpligen kunde ske reglera förhållandet.

Åtskilliga medlemmar av utskottet reserverade sig mot utlåtandet, som emellertid vann riksdagens godkännande.

Enligt *jordsakkunnigas* den 20 juni 1926 dagtecknade förslag till social arrendelagstiftning (SOU 1926:8) skulle legan ej få utsättas att utgå i dagsverken eller annat arbete. Däremot skulle möjlighet medgivas att i arrendeavtalet intaga förbehåll om skyldighet för arrendatorn att till jordägaren eller annan utgöra sådant arbete som vore till sin myckenhet bestämt. Ett dylikt förbehåll skulle äga giltighet under förutsättning, att ersättning för arbetet skulle utgå i penningar efter pris, ej understigande

det som vid tiden för arbetets utförande vore i orten gångbart. Om i strid mot vad sålunda stadgats arrendatorn blivit i avtalet ålagd att utan ersättning eller mot lägre ersättning än nyss sagts utgöra visst antal dagsverken eller annorlunda bestämt arbete, skulle han, oavsett vad avtalet bestämde, njuta ersättning för arbetet efter ortens pris; och skulle jordägaren, i den mån legan vore utsatt i arbete, i stället bekomma lega i penningar efter vad med hänsyn till förhållandena vid tiden för avtalets slutande kunde anses skäligt.

Till motivering av sitt förslag anförde jordsakkunniga följande:

Jordsakkunniga måste dela de betänkligheter, vilka från skilda håll uttalats mot att det i lagen skulle förbjudas kontrahenterna att i arrendeavtalet intaga förbehåll om skyldighet för arrendatorn att utgöra dagsverken eller annat arbete till jordägaren. Väl måste det erkännas, att det ej numera i samma omfattning som tillförne förekomme, att legan bestämdes att utgå enbart i dagsverken eller annat arbete. Jordägarna syntes sålunda jämväl vid upplåtelse av torp och andra mindre arrendeställen allt mera ha övergått att tillämpa andra former för legans bestämmande. Men det torde icke kunna fränas, att det i vissa landsdelar fortfarande i stor utsträckning vore brukligt, att legan utsattes enbart i dagsverken. Och synnerligen ofta torde det förekomma, att legan utginge i såväl penningar som dagsverken eller annat arbete. Denna form för legan användes inom alla delar av mellersta och södra Sverige och torde utan tvivel vara den mest brukliga vid upplåtelse av såväl större och medelstora torp som mindre utgårdar under fideikommiss och större gods. Vid ett stort antal av dessa upplåtelse tillförbundes arrendatorn dessutom att jämte arrendedagsverken till jordägaren utgöra överdagsverken eller annat arbete mot ersättning. Vid bolagsarrenden utsattes legan numera i regel i penningar, men arrendatorn ålades vanligen i arrendeavtalet att mot särskild ersättning till jordägaren utgöra viss arbetskyldighet, bestående antingen i dagsverken i jordägarens jordbruk eller skogsbruk eller ock i ackordsarbete såsom kolning, huggningar, körslor m. m.

Anledningen till att arrendeavtal sammankopplades med arbetsavtal vore från jordägarens sida en önskan att tillförsäkra sig stadigvarande arbetskraft för sitt jordbruk eller sitt skogsbruk. Förbjödes nu i lagen jordägaren att tillförbinda arrendatorn att utgöra dagsverken eller annat arbete, torde det helt visst kunna befaras, att mången jordägare skulle komma att avhålla sig från att upplåta torp och andra mindre jordbruk på arrende, varigenom den utväg, som nu stode den jordbruksarbetande befolkningen öppen, att genom övertagande av dylika mindre arrendebbruk bereda sig egna hem skulle i väsentlig mån bliva inskränkt. Vad särskilt skogsägarna anginge, så vore det rationellt bedrivna skogsbruket i oundgängligt behov av en fast och yrkeskunnig arbetarstam, som vore bosatt på skogarna. Detta behov hade skogsägarna sökt tillgodose genom att åt skogsarbetare upplåta mindre jordbruk på arrende. Väl utgjordes dessa jordbruk i ej obetydlig omfattning av gamla bondgårdar som inköpts för skogstillgångarnas utnyttjande. Men ej sällan hade för detta ändamål helt nya bebyggelser ägt rum på skogarna. I båda fallen hade skogsägarna ofta nedlagt betydande kostnader å arrendestälernas istånd-

sättande, vilka kostnader merendels ej kunde förräntas genom de ringa arrendebelopp som dessa inbringade.

Beträffande en del orter kunde det visserligen förutsättas, att en jordägare ej behöfde räkna med att hans egna arrendatorer annat än i undantagsfall skulle söka sig arbetsförtjänst hos annan. Men förhållandet torde säkerligen ställa sig annorlunda i orter, där skogsägarna möttes av konkurrens om arbetskraft från industrier eller andra företag, vilka kanske i följd av goda konjunkturen sågo sig i stånd att betala avsevärt högre löner än det intensivt bedrivna skogsbruket mäktade bära. Att i dylika fall skogsägaren, därest det förbjödes honom att i arrendeavtalet intaga förbehåll om arbetsskyldighet, skulle kunna ställas inför den utsikten, att innehavarna av hans egna arbetarställen ägnade sin från jordbruket lediga tid i annans tjänst, medan han själv saknade arbetskraft för nödiga kulturåtgärder och andra för ett intensivt skogsbruk erforderliga arbeten, torde knappast kunna bestridas. Det vore också föga överensstämmande med rättvisa och billighet, om jordägaren — samtidigt med att genom lagstiftningen ålades honom förpliktelser i fråga om arrendeställets underhåll, vilka understundom kunde bliva avsevärt betungande — skulle betagas den förmån, som vid arrendeupplåtelsen merendels vore för honom av avgörande betydelse, nämligen att kunna från arrendestället påräkna nödig arbetskraft.

Det ifrågasatta förbudet skulle säkerligen ej heller vara till fördel för arrendatorerna själva. Ifrågavarande arrendeställen vore nämligen merendels så små, att arrendatorerna för sin utkomst vore nödsakade att söka arbete vid sidan av sitt jordbruk. Det vore då en bestämd förmån för arrendatorerna att kunna få utgöra arrendet genom arbete och att äga säker tillgång till den med överdagsverken förenade arbetsförtjänsten. De sakkunnigas undersökning hade ej heller givit vid handen att numera hos arrendatorerna funnes en allmän önskan om arbetsskyldighetens avskaffande. Den opinion i denna riktning, som tidigare framskymtat, torde huvudsakligen ha haft sin orsak i ett av kristidens säregna förhållanden skapat missnöje med grunderna för arbetets värderande. Då ett sammankopplande av arrendeavtal med arbetsskyldighet syntes mycket väl låta sig genomföras utan att därav ur vare sig social eller jordbruksekonomisk synpunkt vore att befara några avsevärda olägenheter, blott förhållandet på ett nöjaktigt sätt reglerades i lagen, ansågo de sakkunniga att lagstiftarens bemödanden å detta område borde begränsas härtill.

Missnöjet hos arrendatorerna med den arbetsskyldighet som i arrendeavtalet ålades dem torde företrädesvis vara att söka däri, att denna skyldighet ofta värderades efter för arrendatorerna ofördelaktiga grunder. Av utredningen framginge sålunda, såväl att vid de upplåtelser, där arrendet helt eller delvis utsattes att utgå i arbete, legan, beräknad efter de i orten vanliga arbetspriserna, ej sällan ställde sig avsevärt högre per ytenhet än vid de upplåtelser, där den betalades enbart med penningar, som ock att det i stor utsträckning förekomme, att det arbete, som arrendatorerna enligt arrendekontrakten vore skyldiga att utföra mot särskild ersättning, betalades ej obetydligt lägre än annat därmed jämförligt arbete. Väl finge det erkännas, att då dessa arrendatorer i regel kunde påräkna en jämn och säker tillgång till arbete hos jordägarna, och då de i allmänhet åtnjöte företrädesrätt till arbete framför andra arbetare, det icke rimligen kunde fordras, att de priser, som beräknades för arrendatorernas arbete, skulle fullt jämföras

med de dagsverkslöner och ackordspris, som jordägaren måste betala till tillfälliga arbetare. Och ej heller torde det böra förbises, att i de fall, däri ersättningarna för arrendatorernas arbetsprestationer sattes till låga belopp, dessa ofta åtnjöte andra förmåner såsom låga kontanta arrenden, vedbrand, fria dragare för sitt jordbruk m. m., vilka förmåner understundom uppvägde prisskillnaden. Men även om all hänsyn toges till berörda omständigheter, kvarstode det likväl, att vid många arrenden arrendatorernas arbetsprestationer måste anses vara avsevärt underbetalda. Och jämväl i de fall, där vid arrendeavtalets avslutande de i orten brukliga priserna lagts till grund för värderingen av de kontrakterade arbetsprestationerna, torde denna värdering enligt utvecklingens vanliga gång, åtminstone vid långvariga arrenden, så småningom komma att stå i visst missförhållande till nämnda priser, merendels till arrendatorns nackdel. Detta måste givetvis för arrendatorn te sig särskilt obilligt, då avgifterna vid de arrenden, där legan utginge enbart i penningar, i regel icke torde ha undergått en motsvarande förhöjning vid nya upplåtelser. De sakkunnigas förslag vore avsett att undanröja dessa missförhållanden.

Åtskilliga av de myndigheter, vilka avgåvo yttranden över jordsakkunnigas förslag, avstyrkte förslaget i förevarande del. Kritiken innefattade bland annat följande synpunkter: Upplåtelse av dagsverkstorp vore närmast att betrakta såsom en avlöningsform inom jordbruket och det större skogsbruket. Visserligen hade dagsverkstorpens antal under senare tid avsevärt minskats, men inom stora delar av landet vore dessa alltför talrika. Särskilt vore detta förhållandet i Södermanland, Småland och Västergötland. Torpinstitutionen innefattade fördelar både för jordägaren och för brukaren. Dess avskrivning borde därför ej påskyndas. Därest förslaget bleve lag, vore det emellertid fara värt, att de ständiga tvister mellan kontrahenterna, som prissättningen å de i arrendeavtalet betingade arbetsprestationerna utan tvivel komme att föranleda, snart skulle få till följd, att jordägarna antingen försålde sina torplägenheter eller ock, där så vore möjligt, lade dem i sambruk med huvudgården. Den skötsamme torparen, som förut haft en säker utkomst på sitt torp, måste, därest han icke kunde få säsongarbete på egendomen eller bliva stutare där, söka sig arbete på annat håll. Hans ställning skulle i regel bliva försämrad och vägen stängas till det självständigare penningarrendet och till egen torva, en väg som nu i regel stode den obemedlade skötsamme jordbruksarbetaren öppen genom övertagande av ett dagsverkstorp. — Stora svårigheter måste möta att avgöra vilket pris vid varje tillfälle vore gångbart i orten. Dessa svårigheter vore desto större, som det ej kunde anses rättvist, att priserna vid avtal av förevarande art, varigenom beredd brukaren en jämn arbetstillgång, utginge efter samma grunder som vid tillfälligt arbete. — Ej heller bleve det möjligt för kontrahenterna att överblicka den ekonomiska innebörden av avtalet, även om detta avsåge endast en kortare tid. En förhöjning av arrendeavgifterna kunde därför befaras följa av bestämmelsernas lagfästande. — Någon egentlig undervärdering av dagsverken förekomme knappast under normala tider. Väl upptoges under-

stundom i arrendeavtal torpdagsverken till lägre värde än annat jordbruks- eller skogsarbete, men därvid måste beaktas, att torparen finge utgöra dagsverken hela året om och därför icke kunde fordra lika avlöning som en säsongarbetare, att torparen icke hade full sysselsättning med arbete för sitt eget lilla jordbruk och kunde ha svårt att erhålla annat arbete under de tider, då det egna jordbruket ej påkallade hans arbete, samt att torparen ofta finge åtnjuta en del förmåner, som andra arbetare icke erhöles, såsom vedbrand, fria dragare till sitt jordbruk m. m. Erfarenheten visade även, att dagsverksarrendatorerna ofta redde sig bättre än de arrendatorer, vilka utgjorde legan enbart med penningar.

I den för 1927 års riksdag framlagda *propositionen* nr 182 anslöt sig departementschefen till jordsakkunnigas uppfattning, att något förbud mot arrendeavtalets kombinerande med arbetsavtal ej kunde eller borde stadgas. Lagstiftningens uppgift syntes böra inskränkas till att reglera de särskilda förhållanden, som genom en dylik kombination kunde uppstå. Beträffande den av jordsakkunniga föreslagna anordningen erinrade departementschefen, att arrendatorn därigenom under vissa omständigheter komme att försättas i en ganska ogynnsam ställning. Vid en sjunkande lönekonjunktur inom arbetsmarknaden komme att av arrendatorn såsom lega utkrävas en större arbetsprestation än som beräknats vid avtalets ingående. För att skydda arrendatorn mot att hans arbetsprestationer skulle bliva underbetalade vore det icke heller nödigt att gå så långt som till ett förbud mot legans utsättande i arbete. Det vore till fyllest att i lagen införa vissa bestämmelser genom vilka verkningarna av tillfälliga prisförändringar kunde i skälig mån regleras med hänsyn till arrendeförhållandet. Med utgångspunkt från att den lega som avtalats skulle bestå, borde i lagen icke regleras andra fall än sådana, då efter arrendeavtalets avslutande inträffat en stegring av det pris, som i orten under jämförliga förhållanden vore gångbart för arbete av ifrågavarande slag. I dessa fall borde arrendatorn tillgodonjuta prisstegringen eller med andra ord vara berättigad att uppbära skillnaden mellan ortens pris vid arbetets utförande och vid avtalets ingående. — I överensstämmelse med dessa synpunkter föreslog departementschefen ett stadgande av innehåll, att om det ålåg arrendatorn att till jordägaren eller annan utgöra dagsverken eller annat bestämt arbete och ersättningen härför ej vore i avtalet så bestämd, att den uppginge till det pris som vid arbetets utförande vore under jämförliga förhållanden i orten gängse, jordägaren skulle vara pliktig att, där detta pris efter avtalets ingående ökats, till arrendatorn utgiva, utöver vad för arbetet kunde ha betingats, särskild ersättning motsvarande ökningen.

Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet vid 1927 års riksdag ansåg sig (utlåtande nr 1) icke kunna biträda vare sig propositionen eller jordsakkunnigas förslag och anförde härutinnan följande: Båda förslagen till-

godosåge enbart arrendatorns intresse. Skulle man överhuvud taget medgiva en jämkning i vad parterna avtalat, syntes en bestämmelse härom icke böra begränsas till de fall, då arbetslönerna vore stadda i uppgång, utan jämväl böra tillämpas, när konjunkturen å arbetsmarknaden vore sjunkande. En dylik lagbestämmelse syntes dock utskottet mindre tillrådig. Tydligt vore att man måste ställa sig betänksam mot att i detta fall, genom att medgiva rubbning av en ersättning varom parterna vid avtalets avslutande enats, avvika från den grundsats som gällde på andra delar av arbetsmarknaden. Dessutom ville utskottet framhålla, att en sådan lagstiftning skulle leda till konsekvenser, vilka ej minst ur arrendatorns synpunkt vore föga tilltalande. Den hittills tillämpade ordningen hade för arrendatorn medfört den fördelen, att han vid avslutandet av ett arrendeavtal med arbetskyldighet merendels kunnat med visshet bedöma innebörden och omfånget av de förpliktelser han genom avtalet iklädde sig. Vore legan utsatt i arbete, hade han sålunda vetat att han, när det avtalade arbetet fullgjorts, icke vidare häftade i någon skuld till jordägaren för arrendet. Och om legan bestämdes till visst penningbelopp men arrendatorn därjämte tillförbundes att utgöra vissa dagsverken mot en i avtalet bestämd ersättning, hade han som regel kunnat räkna med att betala arrendet med den arbetsförtjänst som i avtalet tillförsäkrats honom. Denna förmån, vilken i synnerhet vid små arrenden, där jordbruket ej gäve något nämnvärt till avsalu, varit särskilt skattad av arrendatorn, skulle genom en lagbestämmelse av antydd innebörd betagas honom. Ingendera av kontrahenterna skulle vid avslutandet av ett arrendeavtal kunna överblicka de ekonomiska förpliktelser han därmed iklädde sig.

Åtskilliga ledamöter av utskottet reserverade sig under yrkande om bifall till propositionen i förevarande del.

Sedan kamrarna först stannat i olika beslut, godkändes utskottsutlåtandet efter samsamjämkning.

1943 års revision av arrendelagstiftningen grundade sig på ett av 1936 års arrendeutredning den 9 november 1938 avgivet förslag (SOU 1938: 38). Arrendeutredningen ansåg, att möjligheten för jordägaren att tillförbinda arrendatorn att utgöra arbete mot ersättning i penningar alltjämt borde bibehållas. Utredningen befarade nämligen, att ett förbud mot att på dylikt sätt sammankoppla arrende- och arbetsavtal skulle kunna få mindre gynnsamma verkningar särskilt i fråga om det större jordbrukets tillgång på nödig arbetskraft. Arrendeutredningen anförde vidare:

Vad beträffar skogsbruket har det visserligen visat sig, att skogsägarna i stor omfattning frångått systemet med kombinerade avtal. Denna omständighet, vilken till stor del måste tillskrivas inverkan av 1927 års lagstiftning, motsäger emellertid icke, att det även för skogsägarna torde vara önskvärt att kunna avsluta kombinerade avtal. Då ett i arrendeavtalet intaget förbehåll om skyldighet för arrendatorn att åt jordägaren utgöra ar-

bete innebär att arbetet skall utföras vid äventyr av arrenderättens förverkande, vinnes större trygghet med avseende å tillgången på arbetskraft än vad fallet är med separata arrende- och arbetsavtal. Denna omständighet torde ha sin särskilda betydelse i fråga om sådant arbete, exempelvis kolning, där behovet av speciell yrkeskunnighet är mera framträdande.

Från arrendatorernas synpunkt torde anordningen med kombinerade avtal ej heller framstå såsom ofördelaktig. Då arrendatorn är berättigad till skadestånd, för den händelse jordägaren undandraget sig att tillhandahålla honom det stipulerade arbetet, medför nämnda anordning under nuvarande förhållanden en viss garanti att arrendatorn verkligen erhåller den arbetsinkomst som han behöver för sitt uppehälle. Under depressionstider har detta förhållande visat sig äga betydelse för arrendatorerna, och den på senare tid framträdande tendensen att avskaffa anordningen med kombinerade avtal har därför på många håll väckt bekymmer. Även om arrendatorns rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst vidgas till att avse jämväl fall där arbetskyldigheten kontrakterats på annat sätt än i själva arrendeavtalet, torde den ifrågavarande anordningen likväl lända arrendatorn till fördel, i det att arbetskyldigheten och därmed ersättningsrätten kommer att hänföra sig till hela arrendetiden.

Vad som givit anledning till de framförda kraven att icke blott avskaffa dagsverkssystemet utan även helt förhindra kombination av arrende- och arbetsavtal torde särskilt vara den omständigheten att de arbetsprestationer — överdagsverken eller ackordsarbeten — för vilka kontant ersättning är avtalad, ofta värderats efter grunder vilka för arrendatorerna framstått såsom ogynnsamma. När såsom i stor utsträckning förekommit ersättningen för de kontrakterade arbetsprestationerna utgår enligt en vid arrendeavtalets ingående uppgjord prislista, vilken är avsedd att oförändrad gälla under hela arrendetiden, kan uppenbarligen nämnda ersättning komma att stå i missförhållande till de i orten eljest brukliga dagsverkslönerna eller ackordsprisen, även om dessa ursprungligen legat till grund för prislistans upprättande. Avgörande härvidlag är givetvis den konjunkturutveckling, som äger rum efter arrendeavtalets ingående. Vid en sjunkande konjunktur, som avspeglar sig i lägre arbetspriser på öppna marknaden, skulle visserligen den i arrendeavtalet fastlåsta prissättningen kunna verka till förmån för arrendatorn, i den mån icke omständigheterna framtvinga en revidering av densamma. Emellertid har under de senaste decennierna denna sida av saken knappast trätt i förgrunden. Även om tid efter annan en konjunkturavmattning eller svårare ekonomisk kris inträtt, vilken givit sig till känna i form av arbetslöshet och sänkta arbetslöner, har dock utvecklingen i stort sett medfört högre arbetspriser inom de näringsgrenar där arrendatorernas arbetskraft toges i anspråk. Denna stegring av arbetspriset på öppna marknaden har tydligen i många fall icke kommit de arrendatorer till godo, vilka i sina arrendeavtal åtagit sig arbetsprestationer mot ersättning fastställd för lång tid framåt. Dessa ha känt sig missgynnade, vare sig arbetsprisets höjning berott av förändring i penningvärdet eller inneburit en reell förbättring av arbetarnas levnadsvillkor.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen föreslago jordsakkunniga på sin tid en anordning, enligt vilken ersättningen för det av arrendatorn utförda arbetet under vissa förutsättningar skulle komma att följa arbetsmarknadens lönefluktuationer. I arrendeavtalet skulle nämligen ej få intagas för-

behåll om skyldighet för arrendatorn att till jordägaren eller annan utgöra annat arbete än sådant, för vilket skulle utgå ersättning i penningar efter pris ej understigande det som vid tiden för arbetets utförande vore gångbart i orten. Och om arrendatorn i strid mot vad sålunda stadgats blivit i avtalet ålagd att utan ersättning eller mot lägre ersättning än nyss sagts utgöra visst antal dagsverken eller annorlunda bestämt arbete, skulle han, oavsett vad avtalet bestämde, njuta ersättning för arbetet efter ortens pris. En anordning i viss mån liknande den jordsakkunniga sålunda föreslagit upptogs jämväl i den för 1927 års riksdag framlagda propositionen. Där i föreskrevs nämligen, att om ersättningen för arbetet icke blivit i avtalet så bestämd, att den uppginge till det pris, som vid arbetets utförande vore under jämförliga förhållanden gängse i orten, jordägaren skulle vara pliktig att, där detta pris efter avtalets ingående ökats, till arrendatorn utgiva, utöver vad för arbetet kunde ha betingats, särskild ersättning motsvarande ökningen.

Arrendeutredningen, som anser önskvärt att undervärdering av arrendatorernas arbetsprestationer förebygges, finner tanken att anknyta prisbestämningen för dessa prestationer till den allmänna arbetsmarknaden vara så mycket mera beaktansvärd som utvecklingen, särskilt genom kollektivavtalens allt större utbredning inom jordbruk och skogsbruk, synes alltmer underlätta en dylik lösning. En anordning, varigenom ersättningen för arrendatorernas arbete måste följa fluktuationerna på arbetsmarknaden, torde i stort sett verka mera rättvist än andra tänkbara system med rörlig prisbestämning. Vad särskilt angår det på vissa håll i mellersta Sverige tillämpade systemet, att ersättningen för arbetet årligen förändras i överensstämmelse med ändringarna i levnadskostnadsindex, synes detta knappast tillfredsställande, då ju levnadskostnadsindex samt index för arbetslöner ingalunda alltid förete en parallell utveckling.

Emellertid anser sig arrendeutredningen icke kunna förorda en lösning helt överensstämmande med grundlinjerna i de båda omnämnda förslagen. Mot dessa har icke utan fog anmärkts, att desamma enbart tillgodosåge arrendatorns intresse, i det att jämkning av ett i avtalet fastställt pris skulle kunna ifrågakomma allenast vid en uppåtgående konjunktur på löne marknaden. Därest man vill medgiva en jämkning i vad parterna avtalat, torde emellertid möjligheten att företaga en sådan skäligen icke böra begränsas till de fall, då arbetslönerna äro stadda i uppgång. Med hänsyn till önskemålet om ömsesidighet mellan parterna i förevarande hänseende förefaller det rimligt, att jämkning i avtalad ersättning skall kunna åvägbringas jämväl när konjunkturerna å arbetsmarknaden äro sjunkande. Att arrendatorn därigenom under vissa omständigheter kan komma att försättas i en mera ogynnsam ställning, än om arbetslönen enligt avtalet varit fastlåst för hela arrendetiden, synes icke böra tillmätas alltför stor betydelse. Det torde för arrendatorn vara mera önskvärt att hans arbetsprestationer icke vid någon tidpunkt underbetalas än att han under säregna förhållanden ställes bättre än andra som utföra enahanda arbete.

Borttagandet av möjligheten att i arrendeavtalet införa en fast, för hela arrendetiden gällande prislista kan måhända föranleda vissa av de jordägare, som hittills begagnat sig av detta system, att betinga sig högre lega än vad för närvarande är fallet. Tänkbart är nämligen att den undervärdering av arbetsprestationerna, var till systemet med fast prislista inbjudit, i viss mån kompenseras genom billigare lega. Enligt arrendeutredningens

tanke är emellertid en dylik sammanblandning av lega och ersättning för arbete icke att förorda. Det torde icke minst ur arrendatorns synpunkt vara önskvärt att nyttjanderätt och arbetsprestationer taxeras var för sig till deras verkliga värde. Arrendatorn sättes härigenom i stånd att bättre överblicka den ekonomiska innebörden av avtalet.

Arrendeutredningen föreslår sålunda att ersättning för arrendatorns arbete skall, ändå att i avtalet annorlunda blivit bestämt, utgå efter pris motsvarande det, som vid tiden för arbetets utförande är under jämförliga förhållanden gängse i orten. Denna regel torde i praktiken få den verkan, att arbetsprestationerna betalas efter de lokala kollektivavtalens priser, ett beräkningssätt som redan under lång tid tillämpats vid ett stort antal arrenden och visat sig utfalla till belåtenhet. Med utgångspunkt från nämnda priser får givetvis en reducering ske för sådana fall, där den av arrendatorn levererade arbetskraften icke kan betraktas såsom fullgod. I betraktande av kollektivavtalens allt större betydelse synes det knappast antagligt, att den föreslagna regeln skall medföra någon märkbar ökning av antalet rättstvister. Beträffande sådana bygder, där kollektivavtal ännu icke förekommer, kunna måhända vissa svårigheter uppstå, när det gäller att bedöma vad som utgör det gängse priset i orten för arbete av det ifrågavarande slaget, en bedömning som innefattar hänsynstagande till skilda omständigheter såsom arbetets beskaffenhet, dess mer eller mindre stadigvarande karaktär m. m. Emellertid torde man även för dessa fall kunna antaga, att vad med den föreslagna regeln åsyftas i allmänhet skall kunna vinnas genom frivillig överenskommelse mellan parterna. Där sådan överenskommelse ej kan träffas, står det naturligen arrendatorn fritt att efter stämning utföra sin talan vid domstol.

En i viss mån fristående fråga är, huruvida den reglering nu förordats bör begränsas till de fall där förbehåll om arbetsskyldighet intagits i arrendeavtalet. Det synes oförnekligt att med en sådan begränsning regleringen skulle kunna bli illusorisk. En jordägare, som ville behålla systemet med fastlåsta priser, skulle kunna göra detta genom att vid sidan av arrendeavtalet avsluta ett särskilt arbetsavtal för viss längre tid, exempelvis för hela arrendetiden. Av hänsyn till önskemålet om effektivitet i lagstiftningen lär det sålunda vara påkallat att låta regleringen principiellt omfatta varje mellan jordägaren och arrendatorn ingånget arbetsavtal, alldeles oberoende därav, huruvida arrendatorns arbetsskyldighet inskrivits i arrendeavtalet eller icke. Genom en sådan utsträckning av ifrågavarande regler komma dessa visserligen att hänföra sig till förhållanden, vilka formellt sett falla utom den ram, som enligt gängse rättssystematisk uppdelning hittills avgränsat arrendelagstiftningen. Till förmån för regleringens utvidgning kan emellertid åberopas det faktiska samband i socialt och ekonomiskt hänseende, som tvivelsutan råder mellan arrendeavtalet å ena, samt arbetsavtal mellan jordägaren och arrendatorn, å andra sidan.

Beträffande arrendeutredningens förslag om bibehållande av möjligheten att kombinera arrende- och arbetsavtal uttalade *svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* i sitt yttrande över arrendeutredningens betänkande, att arrende- och arbetsavtal borde vara helt fristående från varandra. Arrendeavtalet avsåge att reglera arrendatorns förhållanden som jordbrukare. I den mån han dessutom vore lönearbetare, borde hans villkor som sådan

regleras på samma sätt som andra arbetares villkor, d. v. s. numera i regel genom kollektivavtal.

Det på arrendeutredningens betänkande grundade lagförslaget förelades 1943 års riksdag genom *propositionen* nr 346. Beträffande frågan om bibehållande av möjligheten att kombinera arrende- och arbetsavtal yttrade föredragande departementschefen såvitt nu är i fråga endast, att svenska skogs- och flottningsarbetareförbundets erinran icke syntes böra föranleda avvikelser från arrendeutredningens förslag.

Propositionen behandlades av *tredje särskilda utskottet* (utlåtande nr 2), som ej fann anledning till erinran mot de föreslagna bestämmelserna beträffande arrendatorernas arbetsavtal.

Utskottets utlåtande godkändes i denna del av riksdagen.

Beträffande byggnads- och underhållsskyldighet lämnas i nyttjanderättslagen dels vissa allmänna bestämmelser och dels specialbestämmelser för s. k. sociala arrenden. *Arrendatorns underhållsskyldighet.*

De allmänna bestämmelserna ålägga icke vare sig jordägaren eller arrendatorn någon allmän nybyggnadsskyldighet; lagen har härutinnan utgått från att uppkommande nybyggnadsfrågor i de särskilda fallen skola kunna lösas på den frivilliga överenskommelsens väg. Beträffande underhållsskyldigheten stadgas i 10 §, att arrendatorn skall väl hävda jorden samt vårda och underhålla byggnader och övriga fastighetens tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Eftersätter han vad sålunda åligger honom, är han pliktig att utgiva ersättning till jordägaren när fastigheten avträdes; finnes arrendatorn då hava avhjälpt brist, som fanns vid tillträdet, är han berättigad till gottgörelse därför av jordägaren. Dessa bestämmelser innebära, att arrendatorn är skyldig att återlämna fastigheten i samma skick som han mottagit den. Beträffande jordens hävd går lagen emellertid längre och ålägger arrendatorn en allmän skyldighet att »väl hävda jorden». Härav följer, att han icke får låta den ligga i vanhävd, även om han mottagit den vanhävdad.

Att märka är att de bestämmelser för vilka nu redogjorts äro grundade på principen om avtalsfrihet. De kunna alltså sättas ur funktion genom förbehåll i arrendeavtalet.

I 59—61 §§ lämnas för s. k. sociala arrenden bestämmelser dels om bebyggandet av utarrenderad jordbruksfastighet, dels om underhållet av där uppförda byggnader och dels om jordens hävd och vårdnaden av övriga fastighetens tillhörigheter.

I de två först nämnda avseendena skilja sig de allmänna och de sociala bestämmelserna väsentligt från varandra. Utmärkande för de sociala bestämmelserna är, att dessa ålägga jordägaren den egentliga byggnadsskyldigheten och beträffande underhållet av byggnader på visst sätt mel-

lan jordägaren och arrendatorn fördela skyldigheten att verkställa reparationer.

Reglerna om jordägarens byggnads- och reparationsskyldighet innefattas dels skyldighet att svara för att fastigheten vid tillträdet är i ett visst skick (59 §), dels ock förpliktelse att under arrendetiden ombesörja nybyggnad, ombyggnad och större reparationer (60 §). I det senare fallet göres dock undantag från jordägarens ansvarighet för den händelse att byggnadsbehovet uppkommit genom arrendatorns vållande.

I fråga om byggnadsbeståndet vid tillträdet stadgas i 59 §, att jordägaren skall avlämna ej mindre bostadshus i det skick, som motsvarar vad enligt gällande hälsovårdsstadga kräves, än även för jordbruket nödiga ekonomibygnader så beskaffade, att ej därå oundgängligen påkallas ombyggnad eller annan än mindre reparation. I lagen lämnas en definition på vad som skall förstås med mindre reparation. Att märka är att jordägaren beträffande bostadshus är skyldig att utföra även mindre reparation, därest sådan skulle erfordras för att byggnaden *vid tillträdet* skall kunna anses vara i det skick som hälsovårdsstadgan kräver.

Skyldigheten att verkställa mindre reparationer å byggnader åvilar, med det nyss nämnda undantaget beträffande bostadshus, arrendatorn (61 §). Försummelse av arrendatorn att vidtaga behöfliga mindre reparationer medför den påföljden att, om det vid avträdet konstateras att värdet av avträdesbristerna överstiger värdet av tillträdesbristerna, jordägaren blir berättigad till gottgörelse för skillnaden. Avhjälper arrendatorn genom mindre reparation vid tillträdet befintlig byggnadsbrist, som jordägaren icke skall bota, blir arrendatorn ersättningsberättigad vid avträdet, om värdet av avträdesbristerna understiger värdet av tillträdesbristerna.

Beträffande jordens hävd och underhållet av andra tillhörigheter till fastigheten än egentliga byggnader gälla enligt 61 § för sociala arrenden samma regler som enligt 10 § för arrende i allmänhet.

Bestämmelserna om byggnads- och underhållsskyldigheten vid sociala arrenden äro av tvingande natur. Förbehåll som strider mot vad som stadgats i 59—61 §§ är enligt 65 § utan verkan mot arrendatorn.

Beträffande jordägarens byggnads- och reparationsskyldighet vid tillträdet gällde före 1943 års ändringar av arrendelagstiftningen enligt de i *nyttjanderättslagen* meddelade sociala bestämmelserna, att jordägaren skulle avlämna för jordbruket nödiga byggnader i sådant skick att därå ej tarvades ombyggnad eller annan än mindre reparation (48 §). Motsvarighet till den nuvarande särskilda bestämmelsen beträffande bostadshus fanns ej.

Enligt 8 § *norrländska arrendelagen*, vilken lag upphävdes i samband med 1943 års ändringar i nyttjanderättslagen, skulle jordägaren vid tillträdet ha utfört — förutom nödig nybyggnad samt erforderliga större reparationer på sätt i nyttjanderättslagen stadgades — även alla erforderliga mindre reparationer å nödiga byggnader. Försummelse av jordägaren att ha vidtagit dylika mindre reparationer medförde emellertid allenast den påföljden, att arrendatorn blev berättigad att bättra bristerna mot rätt till ersättning därför vid avträdet enligt syneregler.

1936 års *arrendeutredning* ifrågasatte, huruvida angivna föreskrifter i norrländska arrendelagen, om de än formellt tedde sig strängare mot jordägaren än vad fallet vore med nyttjanderättslagens regler, i sak medförde någon särskild förmån för arrendatorn utöver den, som innehölles i nyttjanderättslagens bestämmelse, att arrendator, som funnes vid avträdet ha på egen bekostnad avhjälpit vid tillträdet befintlig brist, ägde åtnjuta gottgörelse därför av jordägaren. Visserligen vore jordägarens berörda åligganden enligt norrländska arrendelagen fastslagna genom lagbud, vilka i likhet med sagda bestämmelse i nyttjanderättslagen vore av tvingande karaktär. Denna omständighet torde emellertid vara mindre betydelsefull, då arrendatorns möjlighet att bevisa sin rätt till gottgörelse av nämnda slag även enligt norrländska arrendelagen vore beroende av att till- och avträdessyn förrättats, en förutsättning som ofta nog saknades. För övrigt torde norrländska arrendelagen icke hindra en överenskommelse mellan parterna därom, att fastigheten vid tillträdet skulle anses befinna sig i fullständigt gott skick eller ha brister allenast till visst angivet belopp. Med hänsyn till vad sålunda anförts hade arrendeutredningen icke trott några betänkligheter behöva möta mot att ifrågavarande särbestämmelser i norrländska arrendelagen för framtiden ersattes med nyttjanderättslagens regler.

I *propositionen* till 1943 års riksdag med förslag till ändringar i arrendelagstiftningen föreslogs beträffande reparationsskyldigheten enhetliga regler för alla sociala arrenden. Vid behandlingen i *riksdagen* väcktes en motion, vari yrkades, att norrländska arrendelagens bestämmelser om jordägarens förpliktelser vid tillträdet måtte bibehållas. Eftersom försummelse av jordägaren att verkställa mindre reparationer ej medförde annan påföljd än att arrendatorn berättigades att bota bristerna med rätt till gottgörelse enligt syneregler, fann tredje särskilda utskottet i likhet med arrendeutredningen, att ifrågavarande bestämmelser knappast i verkligheten för arrendatorn innebure någon särskild förmån, som denne icke åtnjöte även enligt nyttjanderättslagen. Utskottet avstyrkte därför bifall till det motionsvis framställda yrkandet. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Utskottet. Enligt gällande rätt får arrendeavtal kombineras med arbetsavtal. Intages i arrendeavtal förbehåll om skyldighet för arrendatorn att utföra arbete åt jordägaren, innebär förbehållet att arbetet skall utföras vid äventyr att arrenderätten förverkas. Arbetet får ej, ändå att annorlunda avtalats, utkrävas så, att arrendatorn hindras att behörigen sköta sitt jordbruk. Denna bestämmelse utgör dock ej hinder för utkrävande av jordbruksdagsverken enligt den fördelning som bestämts genom avtalet. Beträffande betalningen för arbetet infördes genom 1943 års arrendelagstiftning den viktiga nyheten, att arbetet skall ersättas efter gängse pris i orten vid tiden för arbetets utförande. Tillhandahåller icke jordägaren avtalat eller för arrendatorn lika förmånligt arbete, har arrendatorn rätt att uppsäga arrendeavtalet. Uppsägning får dock ej ske, om arrendatorns förlust av arbetsinkomst är av ringa betydelse eller efter det avtalat arbete tillhandahållits honom. Oavsett huruvida uppsägning sker eller ej har arrendatorn rätt till skadestånd, såvida ej jordägarens underlåtenhet att tillhandahålla arbete nödvändiggjorts av förändrade ekonomiska eller tekniska förhållanden. De nu nämnda reglerna angående betalningen för arbetet samt arrendatorns uppsägnings- och skadeståndsrätt äga tillämpning även på arbetsavtal, som är fristående i förhållande till arrendeavtalet. De gälla, även om annat avtalats.

I motionen har anförts, att i synnerhet bland värmländska arrendatorer under ett visst skogsbolag yppats missnöje med de nuvarande reglerna om arbetsskyldighet i samband med arrende. Arbetsskyldigheten inverkade menligt på möjligheten att påverka arbetslönens storlek och hindrade arrendatorerna att söka mera lönsamt arbete. För undanröjande av de sålunda påtalade bristerna i lagstiftningen ha motionärerna hemställt, att de nu gällande reglerna måtte kompletteras bl. a. med ett stadgande, att förbehåll om arbetsskyldighet för arrendatorn ej finge intagas i arrendeavtal, därest arrendatorn motsatte sig sådant förbehåll. Beträffande detta yrkande må framhållas, att en bestämmelse med det föreslagna innehållet i princip ej skulle innebära något avsteg från den gällande avtalsfriheten i fråga om möjligheten att sammankoppla arrende- och arbetsavtal. Även enligt nuvarande bestämmelser kan ju arbetsskyldighet icke åläggas arrendatorn med mindre än att han förbinder sig därtill. Kunna parterna icke enas, blir följderna att något arrendeavtal ej kommer till stånd. Detsamma skulle bliva fallet, om den av motionärerna föreslagna bestämmelsen genomfördes. Det nu sagda gäller emellertid endast i fall, då arrendeavtal skall träffas med ny arrendator eller, vid utgången av en arrendeperiod, med tidigare arrendator som icke äger åtnjuta optionsrätt. Kunna jordägaren och en optionsberättigad arrendator ej enas om de nya arrendevillkoren, skall frågan avgöras av skiljemän, därvid dessa efter omständigheterna ha att bedöma, huruvida och i vad mån arbetsskyldighet skall

åligga arrendatorn. En bestämmelse med den innebörd motionärerna förordat skulle i sådant fall få den verkan att arbetskyldighet ej skulle kunna åläggas arrendatorn mot dennes bestridande.

Motionärerna ha vidare föreslagit, att arrendator skulle kunna uppsäga gällande arrendeavtal, som innefattar förbehåll om arbetskyldighet, varvid jordägaren skulle vara pliktig att sex månader efter uppsägningen med arrendatorn upprätta nytt arrendeavtal utan sådant förbehåll. En dylik bestämmelse skulle stå i strid med den på förmögenhetsrättens område allmänt vedertagna grundsatsen att nya lagbestämmelser ej äga tillbaka-verkande kraft.

Frågan om bibehållande av möjligheten att kombinera arrende- och arbetsavtal var senast under bedömande i samband med tillkomsten av 1943 års arrendelagstiftning. Ehuru det erkändes, att en alltför omfattande arbetskyldighet för arrendatorn kunde giva upphov till missnöje, ansåg man sig ändå icke böra frångå regeln om avtalsfrihet på detta område. Det befarades nämligen, att ett förbud mot sammankoppling av arrende- och arbetsavtal skulle kunna få mindre gynnsamma verkningar särskilt i fråga om det större jordbrukets tillgång på nödig arbetskraft. Även för skogsägarna torde det vara önskvärt att kunna avsluta kombinerade avtal. Då ett i arrendeavtalet intaget förbehåll om skyldighet för arrendatorn att utföra arbete åt jordägaren innebure att arbetet skulle utföras vid äventyr av arrenderättens förverkande, vunnes större trygghet med avseende å tillgången på arbetskraft än vad fallet vore med separata arrende- och arbetsavtal. Anordningen med kombinerade avtal ansågs ej heller framstå såsom ofördelaktig från arrendatorernas synpunkt. Den väsentliga anledningen till missnöje mot kombinerade arrende- och arbetsavtal ansågs kunna undanröjas genom bestämmelsen att ersättning för arbetet skulle utgå efter gängse pris i orten vid tiden för arbetets utförande. Denna regel avsågs i praktiken få den verkan, att arbetsprestationerna skulle betalas efter de lokala kollektivavtalens priser.

Det nu yppade missnöjet med ifrågavarande bestämmelser torde främst vara betingat av rådande förhållanden på arbetsmarknaden. Genom högkonjunkturen ha uppstått arbetstillfällen, som i löneavseende varit gynnsammare än det i arrendeavtalen kontrakterade arbetet. Arrendatorer med avtalsbunden arbetskyldighet ha icke samma möjlighet som andra arbetare att utnyttja denna möjlighet till merinkomster. Det är förstaeligt, att dessa förhållanden framkallat irritation. Intressesmötningarna ha skärpts därigenom att bristen på arbetskraft samtidigt föranlett jordägaren att uppställa ökade krav på arbetskyldighet av arrendatorerna.

Flertalet av de arrendatorer, om vilka här är fråga, torde ha övertagit sina arrendeställen för att kunna erhålla skogsarbete. Intresset på jordägarsidan att upplåta mindre jordbruk torde oftast vara föranlett av en

strävan att tillförsäkra skogsbruket erforderlig tillgång på fast, yrkeskunnig arbetskraft. Därest jordägaren förbjödes att i arrendeavtalet tillförbinda arrendatorn att utföra arbete, skulle han kunna ställas inför den utsikten att innehavarna av hans egna arbetarställen toge anställning i annans tjänst, medan han själv saknade arbetskraft. Det skulle — såsom framhållits av jordsakkunniga i dess år 1926 avgivna betänkande — vara föga överensstämmande med rättvisa och billighet, om jordägaren skulle betagas den förmån, som vid arrendeupplåtelsen merendels vore för honom av avgörande betydelse, nämligen att kunna från arrendestället påräkna nödig arbetskraft. Ett förbud mot sammankoppling av arrende- och arbetsavtal kunde befaras få den verkan, att mången jordägare skulle komma att avhålla sig från att upplåta mindre jordbruk på arrende.

Enligt vad svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet anfört i sitt yttrande över motionen har arrendatorernas arbetskyldighet icke påverkat lönesättningen.

På grund av det nu anförda kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionärernas yrkande beträffande arbetsavtal i samband med arrende. Givet är, att en alltför omfattande arbetskyldighet för arrendatorerna är ägnad att medföra menliga verkningar. Att i lagen föreskriva en begränsning av arbetskyldigheten torde emellertid med hänsyn till de skiftande förhållandena icke låta sig göra. Meningssskiljaktigheter i detta avseende torde lämpligen böra lösas under medverkan av parternas organisationer. Då fråga är om förlängning av arrende, till vilket arrendatorn äger optionsrätt, torde den omständigheten att tvist om arrendevillkoren skall avgöras av skiljemän innebära en viss garanti för att arrendatorn ej ålägges en oskälig arbetskyldighet.

Beträffande skyldigheten att bygga och underhålla byggnader vid sociala arrenden stadgas i gällande lag, att jordägaren skall vid tillträdet avlämna ej mindre bostadshus i det skick, som motsvarar vad enligt gällande hälsovårdsstadga kräves, än även för jordbruket nödiga ekonomibyggnader så beskaffade, att ej därå oundgängligen påkallas ombyggnad eller annan än mindre reparation. Erfordras under arrendetiden, att nybyggnad eller ombyggnad sker av nödig byggnad eller att å sådan verkställs annan än mindre reparation, åligger det jordägaren att draga försorg därom. Skyldigheten att verkställa mindre reparationer åvilar arrendatorn, vare sig behovet av reparation föreligger redan vid tillträdet eller sådant uppkommer först under arrendetiden. Dock är jordägaren, såvitt angår bostadshus, pliktig att utföra mindre reparation, om sådan erfordras för att huset vid tillträdet skall kunna anses vara i det skick som hälsovårdsstadgan kräver.

I motionen har yrkats, att skyldighet måtte åläggas jordägaren att vid

tillträdet ha utfört även alla erforderliga mindre reparationer. En bestämmelse med sådant innehåll fanns i den genom 1943 års arrendelagstiftning upphävda norrländska arrendelagen. Då försummelse av jordägaren att fullgöra nämnda förpliktelse ej medförde annan påföljd än att arrendatorn blev berättigad att bota bristerna med rätt till gottgörelse vid avträdet enligt syneregler, ansågs bestämmelsen knappast i verkligheten för arrendatorn innebära någon särskild förmån, som denne icke skulle få åtnjuta även enligt de föreslagna nya enhetliga reglerna. Motionärerna synas icke hava anfört något skäl, som bör föranleda, att den ståndpunkt riksdagen intog vid behandlingen av frågan år 1943 frångås. Det må särskilt framhållas, att de smärre reparationer varom här är fråga oftast kunna utföras billigare av arrendatorn än av jordägaren. Eftersom kostnaderna, om reparationsskyldigheten ålåg jordägaren, med säkerhet skulle övervältras på arrendatorn, torde det därför ställa sig förmånligare för denne att själv utföra reparationen.

I fråga om arrendatorns underhållsskyldighet gäller enligt de allmänna arrendebestämmelserna, att arrendatorn skall väl hävda jorden samt vårda och underhålla byggnader och övriga fastighetens tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras. Nämnda regler äga, såvitt angår jordens hävd och underhållet av andra tillhörigheter till fastigheten än byggnader, giltighet även vid sociala arrenden. Om man bortser från underhållet av byggnader vid sociala arrenden, innebära reglerna, att arrendatorn är skyldig att återlämna fastigheten i samma skick som han mottagit den. Är fastigheten vid avträdet i sämre skick än vid tillträdet, är arrendatorn ersättningsskyldig. Har arrendatorn avhjälpit brister, som funnos vid tillträdet, är han berättigad till gottgörelse härför vid avträdet.

I motionen har yrkats, att det i lagen angivna måttet för arrendatorns underhållsskyldighet att icke något får under arrendetiden försämras måtte utgå. Vad som avsetts med detta yrkande är oklart. Motionärerna ha tydligen icke velat helt avskaffa arrendatorns underhållsskyldighet. Möjligen kunna de ha åsyftat, att underhållsskyldigheten skulle begränsas till avhjälpande av skador som uppstått genom arrendatorns vållande. En dylik begränsning torde av olika skäl icke kunna ifrågakomma. Det framstår som naturligt att den som brukar jorden själv håller den och sådana inrättningar på densamma som hägnader, diken, vägar, broar, brunnar och vattenledningar i ett tillfredsställande skick, och detta även i fall då skada icke uppstått genom brukarens vållande. Vad angår underhållsskyldigheten beträffande byggnader vid arrenden, som icke äro underkastade de sociala arrendebestämmelserna, må framhållas, att reglerna därom icke äro tvingande utan kunna sättas ur funktion genom avtal mellan parterna. En ändring, varigenom arrendatorns underhållsskyldighet begränsades, torde med

hänsyn härtill icke få den avsedda betydelsen. Beträffande förevarande ändringsyrkande må slutligen anmärkas, att ett bifall till detsamma skulle helt rubba förutsättningarna för det nuvarande systemet med till- och avträdessyner för fastställande av ersättningsskyldighet mellan parterna.

Utskottet kan alltså icke heller tillstyrka bifall till motionärernas yrkanden beträffande arrendatorns underhållsskyldighet.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 juni 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit
från första kammaren: herrar *Norman, Forslund**, *Björkman, Sten, Hallagård, Söderkvist**, *Englund** och *Gunnar Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Hällbacken*, *Ryberg, Nilson* i Eskilstuna*, *Holm, Larsson* i Östersund, *Andersson* i Gisselås, *Holmberg* och *Andersson* i Alfredshem.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Holmberg*, som anförde:

Genom vad motionärerna anförde och vad som framkommit i flera yttranden och till utskottet riktade skrivelser i ärendet får anses klarlagt, att de nuvarande bestämmelserna rörande kombinationen av arrende- och arbetsavtal inneburet stora olägenheter för en del av arrendatorerna och kunnat missbrukas av jordägarna. Jordkommissionens förklaring redan 1923, att det icke kan anses överensstämma med tidens krav att på sådant sätt sammankoppla arrende- och arbetsavtal, har alltså ytterligare bekräftats genom utvecklingen sedan dess. Jag anser därför, att utredning bör företagas i syfte att undanröja de i motionen påvisade olägenheterna.

Vad angår arrendatorernas underhållsskyldighet finner jag i likhet med motionärerna, att de nuvarande bestämmelserna giva jordägaren möjlighet att ålägga arrendatorerna alltför betungande förpliktelser. Även denna fråga torde emellertid kräva ytterligare övervägande innan någon lagändring kan genomföras.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om sådan ändring av lagen om nyttjanderätt till fast egendom att det i motionen II: 324 angivna syftet uppnås.

Bilaga A.

Protokoll hållet vid sammanträde med jordbrukskommissionen i Värmlands län den 6 mars 1945.

Närvarande: Herrar ordföranden, lantbrukaren Wictor Hedeås, Ransäter, samt ledamoten, landstingsmannen Paul Johansson, Humlekil, Arvika, och suppleanten, lantbrukaren August Persson, Torsby, Uddeholm.

§ 8.

I skrivelse den 9 februari 1945 hade herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet anmodat jordbrukskommissionen att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över en vid innevarande års riksdag väckt motion, nr 324, om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom; och beslöt jordbrukskommissionen efter överläggning avgiva följande yttrande:

»De av 1943 års riksdag beslutade ändringarna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom trädde i kraft den 1 januari 1944. De nya bestämmelserna ha sålunda inte tillämpats mer än något över ett år. Att efter så kort tid kunna bilda sig någon uppfattning om lagens verkningar i ena eller andra hänseendet torde vara vanskligt. De i motionen påtalade olägenheterna ifråga om arbetsplikt för arrendatorerna på grund av redan ingångna avtal torde bero på nu rådande extraordinära förhållanden på arbetsmarknaden. En del av arrendatorerna ha på grund härav haft möjlighet att erhålla bättre avlönade sysselsättningar inom andra arbetsområden, vilka möjligheter de också begagnat sig av, och ha därför ansett dem enligt kontrakten åvilande arbetsskyldigheten ofördelaktig. Under normala förhållanden, då tillgången till dylika bättre avlönade arbeten är mindre, torde det emellertid vara till stor fördel för arrendatorerna att ha tillgång till det arbete, som de genom avtalet tillförsäkrat sig hos jordägaren. En annan omständighet, som man i detta sammanhang icke kan bortse från, är den att i motionen påtalade förhållanden endast torde beröra den kategori arrendatorer, som förslagsställarna gjort sig till talesmän för. För de egentliga jordbruksarrendatorerna torde förhållandena ställa sig annorlunda. Jordbrukskommissionen anser därför inte en ändring i gällande bestämmelser i berörda hänseende nu bör komma till stånd, i varje fall inte förrän genom ytterligare utredning konstaterats att behov av sådan ändring verkligen föreligger.

Beträffande bestämmelserna om arrendators underhållsskyldighet ifråga om byggnader m. m. är kommissionen ense med förslagsställarna om det berättigade i en sådan ändring av bestämmelserna i 2 kap. 10 och 61 §§, som i motionen föreslagits. Däremot anser kommissionen föreslagen ändring i 59 § obehövlig, då det torde ankomma på synemännen att vid syneförrättning i detta hänseende meddela besked.»

Vid beslutet om förestående yttrande ifråga om arbetsskyldigheten uttalade sig kommissionens ordförande och herr Johansson för det nu avgivna yttrandet under det att herr Persson som sin mening uttalade, att i berörda hänseende nu gällande bestämmelser med hänsyn till de låga arbetslönerna för skogsarbete vore till nackdel för arrendatorerna och därför borde ändras i enlighet med det föreliggande förslaget.

Som ovan.

In fidem.

Eric Carlsson.

Bilaga B.

Till Konungens befallningshavande i Värmlands län.

Såsom mig avfordrat yttrande över vid 1945 års riksdag i andra kammaren väckt motion, nr 324, om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom får jag härmed vördsamt anföra följande.

Uddeholms aktiebolag har inom detta distrikt (Norra Råda och Gustaf Adolfs socknar) ett stort antal skogstorp, som bebos av skogsarbetare. Inom Gustaf Adolfs socken utgöres den övervägande delen av befolkningen av skogsarbetare. Bolaget äger så gott som all mark inom sistnämnda socken. Socknen är en typisk skogssocken.

Torpen, som i den mån det är möjligt äro utarrenderade till skogsarbetare, variera i storlek. De flesta torde icke vara större än att därå går att föda högst en eller två kor. Å andra kan däremot födas en häst och ibland upp till fem kor. Arrendeavgälden är bestämd med hänsyn till torpens storlek.

De skogstorp varom här är fråga utgöra s. k. stödjordbruk och äro uteslutande avsedda som bostäder åt skogsarbetare. Uddeholms aktiebolag torde icke hava något intresse av att utarrendera torp till andra personer än sådana, vilka äro villiga och kunna utföra skogsarbete. På så sätt erhåller bolaget viss del av den för skogsbruket erforderliga arbetskraften. För att binda sådan arbetskraft har bolaget, efter de ändringar som skett i lagen om nyttjanderätt till fast egendom genom nyssnämnda lag den 22 december 1943, hos en del av skogsarrendatorerna med iakttagande av avtalad uppsägningstid uppsagt kontrakten och sedan förelagt dessa arrendatorer nya kontrakt vari intagits föreskrift om arbetsskyldighet i bolagets skogar. Tiden för sådan arbetsskyldighet har för mansdagsverken bestämts upp till 200 dagar per år och för kördagsverken upp till 100. Samtidigt har i de nya kontrakten företagits justeringar beträffande arrendeavgälden, vilken i många fall höjts under det att andra sänkts och en del förblivit oförändrade. Vidare har intagits viss ändring beträffande reparationskyldighet av byggnader.

Arrendatorerna — skogsarbetarna — göra gällande, att arbetstvånget kommer att för dem medföra vissa mindre behagliga följder. Sålunda kan

bolaget tvinga dem att inom ramen för gällande kollektivavtal utföra de minst lönsamma arbetena, t. ex. huggning i dåligt bestånd eller på avlägsna platser o. s. v., under det att tillfällig arbetskraft skulle — för att överhuvudtaget kunna förmås att åtaga sig det icke särskilt eftertraktade skogsarbetet — erbjudas de förmånligaste arbetena. Detta förfaringssätt — som anses redan hava tillämpats — betraktas av skogsarbetarna som uppenbart orättvist. Under åren 1915—1930 lär arbetstvång hava förekommit i Uddeholms aktiebolags kontrakt i ungefär samma omfattning som i de nu upprättade kontrakten. Efter 1930 och intill nu har arbetskyldighet icke förekommit. Arrendatorerna anse sig genom arbetstvånget hava berövats varje möjlighet att i någon mån själva bestämma över sin arbetsinsats och även att inverka på prissättningen av skogsarbetena. Den tid som återstår sedan arbetskyldigheten fullgjorts erfordras för skötseln och underhållet av torpet. Vidare anse arrendatorerna, att underhållsskyldigheten är allt för betungande.

Uddeholms aktiebolag synes hava utformat kontrakten i full överensstämmelse med gällande lag. Bolaget har med säkerhet icke haft för avsikt att ställa skogsarbetarna i sämre ställning. Bolaget torde enligt mitt förmenande sträva efter att i den mån det är möjligt trygga den för skogsbruket oundgängliga arbetskraften. Det torde nämligen ligga så till, att skogsarbete undvikas då annat arbete finns att tillgå, vilket har sin förklaring i mindre inkomst, hårdare arbete och sämre arbets- och bostadsförhållanden. Inom Gustaf Adolfs socken flyttar ungdomen för att söka sig annan utkomst än genom skogsarbete.

Ett välbekant problem är ju lösandet av skogsarbetarnas arbetsförhållanden. På vad sätt detta skall lösas, anser jag mig icke kompetent att bedöma. Emellertid torde det nu i lag medgivna systemet med arbetstvång icke verka förbättrande utan kan komma att verka i rakt motsatt riktning. Arbetstvånget kommer att påskynda avfolkningen av skogarna.

Med hänsyn till att jordägaren med säkerhet icke genom arrendeavgälderna kan bereda sig någon förtjänst av skogstorpen och det förutan dessa f. n. skulle bliva omöjligt att hålla en fast skogsarbetarekår, kan jag icke rekommendera, att arbetskyldigheten helt slopas. Däremot skulle genom lag arbetskyldigheten kunna maximeras så, att vederbörande arrendator kunde bliva i tillfälle att någon del av året taga annat arbete. Arbetskyldigheten skulle jämväl i lag kunna fastställas till viss eller vissa tider av året. Skogsarbetarna i de större skogarna hava icke många möjligheter att skaffa sig annat arbete, varför de liksom tidigare nog komme att utföra sitt mesta arbete i skogen. Känslan av att själva — ehuru endast i viss mån — kunna bestämma över sitt arbete skulle säkert komma att verka stimulerande och icke medföra någon skada för jordägaren eller skogsarbetet.

Beträffande underhållsskyldigheten av byggnader m. m. har jag icke annat att anföra, än att jag anser orden »så att icke något försämras» i 10 och 61 §§ böra utgå.

Hagfors i Uddeholms distrikts landsfiskalskontor den 2 mars 1945.

Einar Pihl.

Bilaga C.

Till länsstyrelsen i Värmlands län.

Såsom av länsstyrelsen genom skrivelse den 12 februari 1945 infortrat yttrande över vid årets riksdag i andra kammaren väckt motion om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, får jag värdsamt anföra.

Bolagsarrendatorerna inom Ekshärads socken äro i stort sett skogsarbetare och de arrenderade gårdarna äro i allmänhet småbruk om några tunnland öppen jord. I ytterst få fall hålla arrendegårdarna så stor jordareal att arrendatorn kan livnära sig därå av endast jordbruk. Arrendatorerna hava skogsarbetet såsom egentligt levebröd; en del av dem hålla också häst i och för skogskörslor och bruka då något större gårdar.

Man torde kunna utgå ifrån att de slagit sig ner på dessa små arrendegårdar just med tanke på att kunna erhålla lämpligt skogsarbete hos jordägaren. Arrendeavgifterna äro också lågt satta med tanke på att få arrendegårdarna besatta med vant skogsfolk.

Det ligger sålunda i skogsförvaltningarnas intresse att söka gardera sig för att arrendatorn engagerar sig i bolagets skogsarbete. Att på förmånliga arrendevillkor upplåta en arrendegård till en person, som möjligen första tiden arbetar i bolagsskog men därefter upphör med skogsarbetet och slår sig på hantverk eller annat arbete, torde icke vara med bolagets intressen förenligt med beaktande av att dessa små arrendegårdar hållas just med tanke på att få skogsarbete utfört. Gårdarna arrenderas ej heller ut till andra än dels dugliga skogsarbetare, dels till s. k. hästtorpare, vana vid skogskörslor.

Om någon lagändring med avseende å 45 § i 2 kap. om arrende kunde ifrågasättas, anser jag för min del och under åberopande av vad här i korthet anförts, att i stället för nuvarande formulering föreskrift, i vad avsåge arrenden av här ifrågavarande slag, inrycktes, att arrendatorn under arrendetiden icke finge övergå till annat yrke och ej heller åtaga sig skogs- resp. körningsarbete åt annan än jordägaren, med det förbehåll dock, att, därest jordägaren icke under vissa tider kunde tillhandahålla arrendatorn arbete, hinder icke skulle möta för arrendatorn att åtaga sig arbete åt annan arbetsgivare. Härigenom komme viss uppmjukning att ske och intressena bleve å ömse sidor tillgodosedda.

Ekshärad i Ekshärads landsfiskalsdistrikts kontor den 4 mars 1945.

Sven Billman.

Bilaga D.

Till Konungens befallningshavande i Värmlands län.

Anmodad avgiva yttrande över av Gösta Kempe m. fl. i riksdagen väckt motion om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom får jag värdsamt anföra.

Inom Ransäters socken torde finnas högst ett femtontal arrendejordbruk av i motionen avsett slag. Av dessa torde mera än hälften vara fullständiga jordbruk, å vilka födas häst, under det att återstoden närmast är att anse som skogsarbetarebostäder, förenade med mindre jordbruk. Särskilt beträffande de sistnämnda torde det nog kunna antagas, att de av jordägaren inrättats och bibehållas uteslutande för att därigenom säkra behovet av arbetskraft i skogen. Att i lag förbjuda varje sammankopplande av innehav av dylikt arrende och skyldighet att utföra arbete synes därför vara mot jordägaren obilligt. Å andra sidan synes inrymmande i arrendekontrakt av en arbetsskyldighet av den omfattning, som i motionen omförmäles, vara ägnad att ingiva betänkligheter, synnerligast som den icke är förenad med motsvarande skyldighet att tillhandahålla arbete. I den mån fråga är om förnyande av äldre kontrakt synas dock bestämmelserna i 54 § nyttjanderättslagen ägnade att medföra skydd för arrendatorn.

Jag har mig icke något fall bekant, då bestämmelserna i 2 kap. 10, 61 och 59 §§ nyttjanderättslagen av jordägaren tillämpats på för arrendator uppenbart obilligt sätt.

De av motionären påtalade förhållandena synas böra göras till föremål för en grundligare utredning.

Munkfors i Ransäters distrikts landsfiskalskontor den 5 mars 1945.

J. Elfström.

Bilaga E.

Till länsstyrelsen i Värmlands län.

Såsom anbefallt yttrande över vid 1945 års riksdag i andra kammaren väckt motion, nr 324, om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom får jag med återställande av remisshandlingarna härigenom vördsam samt anföra följande.

Man torde nog kunna utgå ifrån att större delen av Uddeholms aktiefbolags arrendatorer inom detta distrikt i princip äro motståndare till i arrendekontrakten inrymda bestämmelser om arbetsskyldighet. Särskilt torde detta vara förhållandet beträffande i närheten av brukssamhällena Storfors och Nykroppa inom Kroppa socken boende arrendatorer på grund av de rikliga tillfällena till arbete som med anledning av den rådande livliga byggnadsverksamheten för närvarande föreligger inom de båda samhällena och som för en körkarl med häst kan inbringa en timpenning av 3 kronor eller mera.

I vissa fall kan arbetsskyldigheten medföra betydande olägenheter på grund av den för närvarande rådande ringa tillgången på kvinnlig arbetskraft. Särskilt beträffande sådana arrendatorer, som på grund av sitt jordbruks läge hava inriktat sig på mera rationellt bedriven mjölkproduktion men på grund av bristen på kvinnlig arbetskraft själva måste utföra en

stor del av arbetet i ladugården, kan även en lindrig arbetskyldighet innebära svårigheter att uppfylla arrendekontraktets bestämmelser.

Ovan nämnda fall torde dock i allmänhet avse arrendatorer, som äro bosatta i närheten av förenämnda brukssamhällen, där god arbetstillgång och stora avsättningsmöjligheter för mjölk och andra jordbruksprodukter förefinnas, eller sådana som på grund av goda vägförbindelser hava möjligheter att leverera mjölken till mejeriet i Filipstad. I fråga om det större antalet arrendatorer såväl inom Kroppa som inom Brattfors och Lungsunds socknar torde nog i allmänhet avsevärt mera arbete fullgöras åt jordägaren än vad som föreskrives i arrendekontraktet, enär arbetet för jordägaren ligger bättre till än vad fallet skulle bli vid arbete för annan arbetsgivare.

Enligt mitt förmenande måste dock jordägaren, som i många fall åtminstone vad beträffar de stora bolagen utövar en rationell och landet i dess helhet gagnande skogsvård och som dessutom på grund av omfattande industriell verksamhet är i allra högsta grad beroende av jämn tillgång på träkol eller andra skogsprodukter, hava någon möjlighet att gardera sig mot risken av stillestånd i skogarna, isynnerhet under nu rådande brist på arbetskraft.

Jämväl en annan omständighet synes mig tala för att jordägaren ej helt och hållet ställes utan garantier i ovannämnda avseende. Beträffande Uddeholmsbolaget försiggår sedan en tid tillbaka en sanering av bostadsförhållandena för arrendatorerna, vilken ur hälso- och sociala synpunkter i övrigt måste hälsas med stor tillfredsställelse. Efter sådan sanering erhåller arrendatorn förmåner i form av bättre bostadsförhållanden, vilka ej skulle stå i rimlig proportion till legan, därest ej samtidigt skyldighet att utföra arbete åt jordägaren föreläge. Som exempel kan nämnas ett av ordföranden i Kroppa sockens hälsovårdsnämnd, polismannen Sven Olsson i Storfors uppgivet fall, vilket avser ett arrendeboställe i Fritjärn i Kroppa socken, 6 kilometer öster om Storfors brukssamhälle och med goda vägförbindelser med detta samhälle. Ifrågavarande arrendeboställe består av 1,7 har åker och 1,3 har äng. Manbyggnaden är nyuppförd, i storlek 9,00 × 6,80 meter, med 2 rum och kök, torkrum och vind, samt har centralvärme jämte vatten och avlopp. Den är varm och rymlig och kan betecknas som god familjebostad. Å jordbruket födas 2 nötkreatur. I arrende erlägges en lega av 22 kronor 96 öre per månad, vari ingår rätt till fritt bränsle å rot. Arrendatorn har en arbetskyldighet av 200 dagar per år. Skulle arbetskyldighet ej föreligga i ett sådant fall som detta, måste det få anses att jordägaren, med hänsyn till legans relativt låga belopp, erhöles dålig kompensation för vad han lagt ned på fastigheten, för det fall att arrendatorn åtoge sig arbete hos annan arbetsgivare.

Motionärernas påtalade farhågor i fråga om möjlighet för jordägaren att resa stora anspråk å arrendatorerna på grund av stadgandet i 2 kapitlet 10 och 61 §§ i nyttjanderättslagen synas mig i någon mån överdrivna. Enligt vad som framgår av bifogade formulär¹ till Uddeholmsbolagets nya arrendekontrakt har bolaget beträffande ifrågavarande stadgande själv mildrat stadgandets ordalydelse genom ett tillägg av orden »genom hans förvällande» i föreskriften om arrendatorns skyldighet att väl vårda i

¹ Här uteslutet.

arrendet ingående byggnader, så att de icke försämras, varför eventuella ersättningskrav för byggnadernas försämring under arrendetiden ej torde av domstol utdömas med mindre det visas att försämringen skett genom arrendatorns eget förvållande.

Även motionärernas farhågor i avseende å stadgandet i 2 kapitlet 59 § synas mig överdrivna. Det torde väl knappast kunna förutsättas att de ifrågavarande förpliktelserna skola kunna få mera betungande omfattning alldenstund i lagtexten finnes en ganska utförlig specifikation på vad som menas med mindre reparationer och vilka det följaktligen skall åligga arrendatorn att utföra. Enligt mitt förmenande skulle det kunna förorsaka jordägaren stora kostnader om denne skulle vara skyldig att utföra även den minsta reparation å byggnader eller övriga fastighetens tillhörigheter. Skulle jordägarens fordringar i avseende å reparationer enligt arrendatorns förmenande bli va oskäligen, föreligger möjlighet att genom domstolsförfarande vinna rättelse. Svea hovrätt har även i ett den 7 juni 1932 meddelat utslag i mål mellan Uddeholms aktiebolag och en arrendator inom Lungsunds socken dömt till arrendatorns fördel i tvist rörande reparation av köksspis.

Under återopande av det anförda synes det mig tveksamt, huruvida den av motionärerna föreslagna ändringen av 2 kapitlet 45 § nyttjanderättslagen kan anses påkallad. Beträffande den föreslagna ändringen av 2 kapitlet 10 och 61 §§ synes mig såväl jordägarens som arrendatorns intressen bättre varda tillgodosedda genom inrymmande i lagtexten av orden »genom arrendatorns förvållande» så att arrendatorns skyldigheter i fråga om vård och underhåll av byggnader och övriga fastighetens tillhörigheter ej skulle avse den försämring, som sker utan arrendatorns förvållande.

I fråga om den föreslagna ändringen av 2 kapitlet 59 § synes mig den av motionärerna föreslagna ändringen vara ägnad att i allt för hög grad missgynna jordägaren.

Filipstad i Filipstads distrikts landsfiskalskontor den 6 mars 1945.

Edw. Lidén.

Bilaga F.

Till Konungens befallningshavande i Värmlands län.

I anledning av Konungens befallningshavandes skrivelse den 12 februari 1945 att inkomma med yttrande över en vid 1945 års riksdag i andra kammaren väckt motion om vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, får jag såsom avgivet yttrande värdsamt anföra följande.

Enligt vad jag inhämtat inom detta distrikt, har i arrendeavtalen mellan bolag såsom jordägare och arrendator i regel stipulerats, att arrendator av s. k. hästtorp är skyldig att utföra högst 80 kördagar per år och arrendator av s. k. skogsarbetaretorp eller huggartorp högst 200 arbetsdagar per år mot ersättning enligt gällande avtal. De av bolagen å arrende upplåtna

torpen hava i regel en mycket liten åkerareal, så att arrendator icke kan försörja sig och sin familj å jordbruket, utan är hänvisad att åtaga sig annat arbete. Arrendatorerna hava också med tanke på att kunna försäkra sig om skogs- eller annat arbete hos bolag åtagit sig arrendet. De fastställda arrendesummorna hava i regel satts tämligen låga och betydligt under gällande hyresnivå vad beträffar hushyra — detta med hänsyn till att jordägare skall kunna försäkra sig om arbetskraft för skogsbruket. Hyresbeloppet för bostad går efter vissa normer, beroende på byggnadernas beskaffenhet. Sålunda utgör, enligt vad jag inhämtat, högsta hushyran för felfria bostäder 70 kronor per rum och år för s. k. hästtorp och 60 kronor för skogsarbetaretorp. Bestämmelserna för arrendator om arbetskyldighet eller icke torde ej heller i praktiken hava någon större betydelse, då arrendator, även efter en lagändring, torde komma att utföra arbete för bolags räkning, åtminstone i rena skogsbygder, där annat arbete i regel icke finnes att tillgå. I jordbruksbygder och invid fabriksorter torde det komma att ställa sig annorlunda.

Därest en lagändring skulle komma till stånd, i det att skyldigheten för arrendator att åt jordägare utföra arbete utgår, bör dock enligt min mening bestämmelser finnas om att arrendator under arrendetiden icke får övergå till annat arbete, såsom fabriksarbete eller dylikt, enär svårigheter annars kan komma att uppstå för bolag att skaffa sig vana skogsarbetare.

Beträffande arrendelagens föreskrifter därom, att arrendator är skyldig att vårda och underhålla byggnader och övriga fastighetens tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras ävensom att arrendator, om han eftersätter detta, är pliktig att till jordägaren utgiva ersättning, när fastigheten avträdes, synes mig dessa bestämmelser väl stränga och böra enligt mitt förmenande förtydligas och mildras.

Molkom i Nyeds distrikts landsfiskalskontor den 3 mars 1945.

O. E. Olsson.

Bilaga G.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 10 febr. 1945 har andra lagutskottet berett Sveriges skogsägareförbund tillfälle att avgiva yttrande över motionen i II kammaren nr 324 av herr Kempe m. fl. angående vissa ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. I anledning därav får förbundet värdsamt anföra:

Motionärernas ändringsyrkanden beröra dels lagens bestämmelser om arbetsavtal i samband med jordbruksarrende (§§ 45—48) och dels arrendatorens underhålls- och vårdnadsskyldighet (§§ 10, 59 och 61). Förbundet får här nedan behandla dessa båda frågor var för sig.

Arbetskyldighet i arrendeavtalen.

När statsmakterna så sent som hösten 1943 genomförde en djupgående revision av nyttjanderättslagen, gjordes inga erinringar mot bestämmelserna om rätt för jordägaren att i arrendeavtalet införa arbetskyldighet för arrendatorn. Departementschefen har i propositionen i ärendet (nr 346) på tal om arbetskyldigheten hänvisat till vad 1936 års arrendeutredning i sitt betänkande den 9 nov. 1938 härom uttalat. Ett yrkande av Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, att arrendatorns förhållanden som lönearbetare ej borde regleras i arrendekontraktet utan såsom för andra arbetare genom kollektivavtal, fann departementschefen icke böra förändra frångående av arrendeutredningens förslag. Riksdagen godkände utan erinran departementschefens ståndpunkt.

Arrendeutredningen har i sitt av departementschefen åberopade uttalande ytterst ingående genomdebatterat frågan om förening av arrende- och arbetsavtal (betänkandet sid. 170—198). Såsom utredningens uppfattning kan av denna diskussion sägas framgå, att några sociala eller ekonomiska olägenheter för arrendatorerna icke föränledas av arbetskyldigheten, därest i lagen införs tvingande bestämmelser om att legan alltid skall ut sättas i penningar, att arrendatorns ersättning för utfört arbete städse skall utgå enligt ortens pris vid tiden för arbetets utförande, att arrendatorn, om jordägaren skulle underlåta att tillhandahålla honom avtalat arbete, är berättigad att i viss ordning uppsäga avtalet samt erhålla skadestånd samt att arbetskyldigheten ej utkräves på sådant sätt, att arrendatorn förhindras sköta sitt jordbruk. Under nämnda förutsättningar, vilka alla realiserats i nu gällande lag, är, enligt arrendeutredningens uttalade mening, kombinationen av arbets- och arrendeavtal närmast förmånlig för arrendatorerna själva. Anordningen innebär en garanti för arrendatorn att erhålla de arbetstillfällen, han för sin försörjning behöver. Särskilt under depressionstider har, säger arrendeutredningen, detta förhållande visat sig äga betydelse för arrendatorerna, och den på senare tid framträdande tendensen att avskaffa anordningen med kombinerade avtal har därför på många håll väckt bekymmer.

Lagstiftaren har sålunda nyligen prövat nu ifrågavarande lagbestämelse och funnit den vara även ur social synpunkt tillfredsställande.

Då emellertid yrkandet om förbud mot arbetskyldighet det oaktat nu ånyo framförts, får förbundet åter redogöra för orsakerna till att sådant förbud icke bör i lagen införas. Därvid vill förbundet först framlägga jordägarnas, d. v. s. skogsbrukets synpunkter på frågan samt därefter beröra de orsaker, vilka torde ha föranlett yrkandets i motionen framförande från arrendatorshåll.

Kombinationen mellan arrende- och arbetsavtal avser att tjäna såväl skogsvårdsmässiga som sociala syften. Det moderna, rationellt arbetande skogsbruket behöver tillgång till yrkeskunnig, erfaren arbetskraft. Detta har omvitnats i så många offentliga utredningar, att förbundet icke torde behöva här ånyo framlägga bevisning därom. Förhållandena under nuvarande krissituation, då s. k. ovan arbetskraft fått i ej ringa omfattning anlitas, ha även till fullo ådagalagt, att denna arbetskraft i kvalitativt hänseende visat sig vara den yrkesutbildade skogsarbetskraften vida underlägsen.

Berörda yrkeskunniga skogsarbetarestam bör, kanske mest av sociala orsaker, vara fast bosatt å arbetsplatsen, helst å mindre jordbrukslägenheter därstädes. Det är för arbetaren städse en förmån att hava arbetsplatsen i närheten av hemmet samt att slippa periodvis använda barack- eller kojförläggning på större eller mindre avstånd från bostadsorten. Det måste jämväl hettecknas som en fördel för en arbetarebefolkning, bosatt ute å skogarna, att äga mindre jordbruk, som på platsen kan förse den samma med betydelsefulla livsmedel, i främsta rummet mjölk. Jordbruket kan jämväl i övrigt verksamt bidra till familjens försörjning. Innehavarna av dessa små arrendejordbruk äro emellertid enligt det ovan sagda samtidigt skogsarbetare samt äro för sin fullständiga försörjning beroende av förtjänster av skogsarbete. Det måste anses i allra högsta grad vara ett arbetarnas eget intresse, att sagda arbetsförtjänster bliva dels säkert påräkneliga och dels jämnt fördelade över hela året, dock därvid givetvis så ordnat, att skogsarbetet icke förhindrar skötseln av det egna jordbruket. Det har tidigare ansetts som en olägenhet av social art beträffande skogsarbetet, att detta varit utpräglat säsongmässigt med arbetstiden förlagd väsentligen till högvintern. De skogsarbetare, som samtidigt voro jordbrukare, hade härav nödgats att antingen söka tillfälligt lönearbete utom hemmet eller ock ha arbetslösa perioder under de tider av vår, sommar och höst, som ej utfylldes av arbetet i eget jordbruk. Den statistik, som av socialstyrelsen vid olika tillfällen utarbetats över skogsarbetarnas sammanlagda arbetsinkomster under ett år, har även ofta visat låga totalsiffror. Den förnämsta orsaken härtill lär ha varit arbetsperiodernas relativa kortvarighet.

Hos de större skogsarbetsgivarna har därför under senare år framträtt en strävan att till arbetarnas tjänst utjämna skogsarbetets säsongmässighet. Man har till sommarhalvåret överflyttat vissa slag av avverkningar, och man har sökt med olika slag av skogsvårdsarbeten (röjningar, skogsodlingar, dikningar och vägarbeten) utfylla de perioder, då avverkningsarbete ej kunnat erbjudas. De större skogsägarna ha på detta sätt velat tillförsäkra sina skogsarbetande arrendatorer en jämn och pålitlig arbetsinkomst, lika stabilt inflytande som den vilken åtnjutes vid arbete i en industri.

I detta sammanhang må även framhållas, att det arbete, som sålunda erbjudes arrendatorerna såväl som andra skogsarbetare, allestädes betalas med priser, som fastställts vid kollektiva avtalsförhandlingar mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Skogsarbetslönerna äro kollektivavtalsbundna inom alla viktigare skogsarbetsdistrikt i landet. Inom några smärre områden i södra Sverige, där parterna icke äro organiserade, tillämpa de större skogsarbetsgivarna likväl kollektivavtalens prislistor.

Skogsarbetsgivarna anse, att nu skildrade organisation av skogsarbetet, enligt vilken detta i största möjliga mån tillhandahålles å mindre jordbruk å skogarna fast bosatta, yrkesvana skogsarbetare, vilka tillförsäkras möjligast jämn arbetstillgång samt betalas efter ortens pris, fastställda genom kollektivavtal, är ur social synpunkt tillfredsställande samt vida överlägsen systemet med anlåtande av lös och tillfällig arbetskraft, inhyst i å arbetsplatserna uppförda, tillfälliga bostäder.

Motionärerna klandra nu detta system i så motto, att de påyrka, att arrendeaftalen ej skola få förenas med arbetsavtal. Det uttalas i motionen, att arbetsskyldighetens inrymmande i arrendekontrakten dels förhindrar

arrendatorerna att ta vilket arbete som helst och dels även omöjliggör för dem att påverka arbetslönens storlek. Gent emot dessa uttalanden vill förbundet först erinra om vad redan härovan sagts, nämligen att allt skogsarbete betalas enligt de kollektivavtal, som uppgöras och godkännas av arbetarnas egna organisationer. Påståendet att arbetarna berövats möjligheten att påverka arbetslönernas storlek är sålunda felaktigt.

Motionärernas andra uttalande, att införande av viss arbetsskyldighet i kontrakten i motsvarande grad förhindrar arrendatorerna att taga arbete hos andra, är däremot givetvis riktigt. Förbundet skall i det följande redogöra för motiven till att många större skogsägare anse sig böra kräva, att innehavarna av mindre arrendelägenheter skola utföra arbete åt dem.

Det har redan i början av detta yttrande framhållits, att det för skogsbrukets rationella bedrivande och skogsvårdsarbetenas genomförande är av synnerlig betydelse, att tillgång finnes till å skogen bofast, yrkeskunnig arbetskraft. Denna måste med hänsyn till sin livsmedelsförsörjning lämpligen vara bosatt på mindre jordbruk å skogen. Skogsägarna ha därför med betydande kostnader påtagit sig byggandet och det väsentliga underhållet av dylika mindre jordbruk, vilka hava och böra hava karaktär av skogsarbetareboställen. Skogsägarna måste då emellertid även kunna ha garanti för, att innehavarna av dessa boställen äro att påräkna för skogsarbete. Så blir emellertid icke förhållandet, om arbetsskyldighet ej får införas i arrendeavtalen. Arrendatorerna kunna i annat fall vägra att utföra skogsarbete, men ändock disponera lägenheterna, vad avser de större lägenheterna, s. k. hästtorp, tack vare optionsrätten praktiskt taget på livstid. Det saknas ingalunda exempel på att, i sådant fall då arbetsskyldighet ej påfördrats i avtalen, personer ingått arrendeavtal under föregivet uppsåt att åtaga sig skogsarbete, men sedermera visat sig vara ovilliga eller odugliga till sådant. Deras syfte har blott varit att på förmånliga villkor erhålla bostad för utövande av annan verksamhet. Med de goda vägförbindelser, som numera finnas i varje fall i de mellersta och södra delarna av landet, och de möjligheter (under normala tider) till billiga och snabba resor per buss eller med lättviktsmotorcykel, som flerstädes erbjuda sig, är det icke ovanligt, att industriarbetare eller personer, sysselsatta i handel eller hantverk i tätorter, söka på ett billigt och effektivt sätt ordna sin bostadsfråga genom att överkomma ett mindre jordbruksarrende inom kringliggande skogsbygder. Ur skogsbrukets synpunkt är det helt otillfredsställande, att dess med betydande kostnader iordningställda arbetarelägenheter skola kunna för långa tider blockeras av personer, som nyttja dem för helt andra syften. Man läser icke vilja förmena ett industriföretag, som vid sina fabriker byggt arbetarebostäder, att se till, att dessa även bebos av personer, som äro hos företaget anställda. Motsvarande rätt bör icke förvägras skogsarbetsgivarna. Då emellertid skogsarbetareställena äro förenade med större eller mindre jordbruk, kan detta vanligen icke ske, om ej arbetsskyldigheten får införas i själva jordbruksavtalen.

Sveriges skogsägareförbund hyser den meningen, att arbetsskyldigheten i arrendeavtalen, sedd på längre sikt och med hänsyn till möjligheten av växlande konjunkturner, närmast är att anse som en fördel även för arrendatorerna. Inom många orter betraktas den jämväl på detta sätt av arrendatorerna själva. Under lågkonjunkturner med risk för arbetslöshet äro arren-

datorerna tillförsäkrade allt det arbete, som finnes i orten, och behöva ej riskera konkurrens från lös, rörlig arbetskraft. Problemet om »full sysselsättning», varom för närvarande talas och skrives så mycket, är redan löst för skogsarrendatorn med full arbetsskyldighet. Denna binder dock icke ensidigt arrendatorn, ty om skogsägaren ej skulle mäktas i avtalad ordning tillhandahålla arbete, så är arrendatorn enligt tvingande lagbestämmelse berättigad häva avtalet eller erhålla skadestånd.

Man vill fråga sig, vilken den verkliga orsaken är till det motstånd mot arbetsskyldighet, som rests inom de i motionen åberopade orterna. Svaret torde vara, att för närvarande råder högkonjunktur och brist på arbetskraft inom skogsbruket. Det skogsägarna lagligen påvilande tvånget till vissa vedavverkningar samt till följd härav framträdande konkurrens om arbetskraften har föranlett de mindre skogsägarna, särskilt bönderna, att betala skogsarbetslöner, som överstiga kollektivavtalens. Vissa anläggningsarbeten ha även betalats med priser över skogsarbetsmarknadens normala nivå. Fasta skogsarbetare med avtalsbunden arbetsskyldighet hava icke samma möjlighet som lösarbetare att utnyttja denna tillfälliga chans på arbetsmarknaden. Resonemanget är dock kortsynt, ty vad som tilläventyrs förloras genom att icke kunna utnyttja en tillfällig konjunktur, lär mer än väl uppvägas av tryggheten att under lågkonjunkturer och i en arbetslöshetssituation vara tillförsäkrad arbete. Observeras bör även, att det tillfälliga arbetet i regeln är kortvarigare än det arbete, som de större skogsägarna erbjuder sina fasta skogsarbetare. Den lösa skogsarbetaren får därför vanligen spill dagar mellan de olika anställningarna.

Under åberopande av vad ovan anförts får Sveriges skogsägareförbund på det bestämdaste avstyrka motionärernas yrkande om förbud mot att införa arbetsskyldighet i arrendeavtal.

Arrendatorernas underhållsskyldighet.

I fråga om arrendatorernas underhållsskyldighet framföra motionärerna två yrkanden, nämligen dels att vid sociala arrenden jordägarens byggnadsskyldighet skall utsträckas att avse även s. k. mindre reparationer samt dels att vid alla arrenden (alltså även de som icke äro av social natur) arrendatorns plikt att väl hävda jorden, byggnaderna och fastighetens övriga tillhörigheter skall väsentligt uppmjukas.

Beträffande byggnadsunderhållet begäres sådan ändring av 59 §, att orden »annan än mindre» utgå. Detta innebär, att jordägaren vid tillträdesynen skulle åläggas att utföra även s. k. mindre reparationer. Då motionärerna däremot icke föreslagit någon ändring i §§ 60 och 61 beträffande avhjälpandet av sådana brister, som föranleda blott mindre reparation, synes motionärernas mening vara, att verkställandet av mindre reparationer skall uppdelas mellan jordägaren och arrendatorn på det sätt, att jordägaren skall bota vid tillträdet förefintliga brister, vilka föranleda mindre reparation, medan arrendatorn skall bota därefter uppkommande dylika brister. Att på dylikt sätt göra två olika parter ansvariga för viss grupp av underhållsåtgärder synes vara att inveckla rättsförhållandet mellan dem och göra syneförfarandet mer komplicerat. Brister, som föranleda mindre reparation, skulle vid av- och tillträdesynen påföras olika parter.

Motionärerna ha i detta sammanhang även påyrkat, att andra meningen i första stycket av 59 § skall helt utgå. Denna mening innehåller specifikation över vad som är att anse som mindre reparation. Då motionärerna ej påyrkat ändring i bestämmelserna om mindre reparationer i §§ 60 och 61, hade väl specifikationen över mindre reparationer i § 59 bort vara kvar. Motionen är illa genomtänkt och motionärernas verkliga syfte i fråga om de mindre reparationerna oklart. Sannolikt har det varit deras mening att vilja befria arrendatorerna från de mindre reparationerna även beträffande fel, som på grund av arrendatorns vållande uppkommit under löpande arrendeperiod, men de ha förbisett att begära för detta syftes realiserande nödiga ändringar i §§ 60 och 61. Såsom deras yrkande nu utformats, är det oklart och i sig själv motsägande. Redan av rent formella skäl är det därför ogenomförbart. I sak måste förbundet avstyrka varje yrkande om att ansvaret för mindre reparationer skall påläggas jordägaren. Det är här i stor omfattning fråga om fel, som uppkomma genom bristande aktsamhet, vårdnad och till och med renlighet, såväl i bostadshus som i djurstallar. Ett överflyttande av detta underhåll till jordägaren skulle direkt uppmuntra arrendatorn till vårdslöshet och liknöjdhet beträffande byggnadernas vård.

Förbundet får bestämt avstyrka vad motionärerna härom föreslagit.

Vad härefter beträffar motionärernas andra yrkande, som berör arrendatorns skyldighet att väl hävda jorden samt att vårda och underhålla fastighetens övriga tillhörigheter, så att icke något under arrendetiden försämras, föreslås en generell uppmjukning av hävde- och vårdnadsskyldigheten. I detta hänseende påyrka motionärerna, att i §§ 10 och 61 orden »så att icke något under arrendetiden försämras» skola utgå.

Motionärerna synas alltså vilja ha ett slags halv eller ofullständig hävde- och vårdnadsskyldighet, enligt vilken det skall vara tillåtet, att fastigheten under arrendetiden försämras. Det är svårt att förstå, huru ett sådant krav skall kunna samordnas med lagens bestämmelser om hävdens bedömande vid laga av- och tillträdessyn samt om arrendatorns skyldighet att till jordägaren utgiva ersättning, om avträdessynen ådömt ökat bristbelopp. Är det meningen att syneförfarandet skall helt slopas beträffande arrendatorns underhållsskyldighet, eller skall syn hållas men något slags jämkning göras vid bedömandet av brister, för vilka arrendatorn skall svara? I båda fallen hamnar man i rena godtycket.

Även detta yrkande är sålunda illa genomtänkt, oklart och redan av formella skäl orealiserbart utan samtidig ändring av ett flertal andra paragrafer i lagen.

I sak måste förbundet på det bestämdaste motsätta sig varje lagändring, som skulle innebära ett urholkande av arrendatorns skyldighet att svara för jordens hävd samt underhåll av diken, hägnader, vägar, broar m. m. Det är det allmännas och arrendatorns eget intresse i lika hög grad som jordägarens, att jordbruksfastighetens hävd och produktionsförmåga upprätthålles. Det kan icke rättvisligen begäras, att ansvaret för åtgärder i detta syfte skall påvila jordägaren. En bestämmelse i sådan riktning skulle i realiteten innebära, att jordägaren finge betala arrendatorn ersättning för åtminstone viss del av det arbete, som arrendatorn utför i sitt jordbruk. Man tänke sig det fall, att en arrendator efter endast nödortigt brukning

av åkrarna tar skördarna under en femårsperiod, men under denna försummar underhåll av diken och hägnader, trädesbruk m. m. Vid avträdes-synen konstateras betydande brister härutinnan, men arrendatorn kan enligt motionärernas önskan ej göras ansvarig för dessa brister. Jordägaren måste på egen bekostnad låta avhjälpa bristerna. En ny arrendator finner det vara med sin ekonomiska fördel förenligt att förfara på samma sätt. Systemet leder till att jordägaren får bekosta en betydande del av jordbrukets skötsel, medan arrendatorn tar inkomsten därav.

Förbundet får i enlighet med det ovan sagda till alla delar avstyrka motionen.

Stockholm den 12 mars 1945.

SVERIGES SKOGSÄGAREFÖRBUND

Axel von Sneidern.

Nils Schager.

Bilaga H.

Till Riksdagens andra lagutskott.

I skrivelse av den 10 februari detta år ha vi beretts tillfälle att avgiva yttrande över de förslag till ändringar i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, som framförts i en inom riksdagens andra kammare av herr Kempe m. fl. väckt motion, och få vi i anledning därav anföra följande:

I de nya arrendekontrakt, som förelagts arrendatorerna under en del av de större skogsbolagen i Värmland och Bergslagen, har bl. a. införts vissa bestämmelser om arbetskyldighet. Arrendatorerna på en del håll ha mycket bestämt motsatt sig detta, likaså ha arrendatorerna i allmänhet motsatt sig en del andra nya bestämmelser, som införts i kontraktsformulären. Förhandlingar ha därför förts mellan förbundet eller våra lokala distriktsorganisationer och respektive bolag om dessa frågor, varvid i de flesta fall uppgörelse träffats om arrendevillkoren. För vissa områden under Uddeholms bolag, där arrendatorerna motsatt sig införandet av arbetskyldighet, har någon sådan överenskommelse ännu inte kunnat träffas, då bolaget inte velat fränfalla kravet på arbetskyldighetens införande i kontrakten. Bolaget har dock inte ställt sig avvisande till förhandlingar rörande övriga bestämmelser i arrendekontrakten, som arrendatorerna riktat anmärkning emot.

Fremsta anledningen till att arrendatorerna ej vilja teckna arrendekontrakt med arbetskyldighet torde vara — som framgår också av motionen — att man tolkat stadgandet i 47 § 2 stycket så, att jordägaren under mindre gynnsamma konjunkturförhållanden kan undandraga sig skyldigheten att tillhandahålla arrendatorerna kontrakterat arbete utan att därför

kunna ådömas skadestånd. Man förmenar således, att en uppmjukning av skadeståndsbestämmelserna i lagen skett till nackdel för arrendatorerna. Den stora efterfrågan på arbetskraft, som nu är rådande, torde också medverka till att minska arrendatorernas intresse för att genom bestämmelser i arrendekontrakten tillförsäkra sig företrädesrätten till det arbete, som jordägaren har att erbjuda. På jordägarna verkar detta förhållande i motsatt riktning. Den tryggare besittningsrätt, som arrendatorerna tillförsäkrats genom optionsbestämmelserna i lagen, bidrager givetvis till att bolagen genom införandet av arbetsskyldighet för framtiden vilja tillförsäkra sig arbetskraft för skogsbruket från sina arrendeställen.

För oss framstår det inte som lika självklart som för motionärerna, att stadgandena i 47 § arrendelagen kunna ges en sådan tolkning, som de här ifrågasatt. Stadgandena i nämnda § torde inte befria jordägaren från skyldigheten att tillhandahålla arrendatorn kontrakterat arbete endast på grund av ett tillfälligt försämrat konjunkturläge. I motiven till detta stadgande har uttalats, att sådan befrielse dock kan ske, »om det med hänsyn till marknadsläget eller i och för en önskvärd rationalisering av driften synes ekonomiskt riktigt, att ifrågavarande arbete nedlägges eller inskränkes». I sådana fall föreligger ju dock alltid den möjligheten för arrendatorn att säga upp sitt arrende och avflytta, eller om han hellre så önskar, säga upp arrendet för att få ändring i arrendevillkoren.

De allra flesta av arrendatorerna under skogsbolagen äro för sin utkomst till stor del beroende av den inkomst de kunna erhålla genom skogsarbete. Vi se det därför som ett intresse även för arrendatorerna, att de tillförsäkras företrädesrätten till det arbete, som jordägaren har att erbjuda. Genom att teckna kontrakt med arbetsskyldighet tillförsäkras arrendatorerna denna företrädesrätt. Vi ha därför tillrätt arrendatorerna att i de fall jordägarna det påfordrar, teckna kontrakt med arbetsskyldighet. Detta har också i mycket stor utsträckning skett, bl. a. ha arrendatorerna inom Storfors revir under Uddeholms bolag tecknat kontrakt med arbetsskyldighet utan att resa några större invändningar däremot.

Någon inverkan på lönesättningen för skogsarbetet har inte arrendatorernas arbetsskyldighet. Skogsarbetarlönerna inom här berörda område ha sedan mer än 20 år reglerats genom kollektivavtal. Förbundets rörelsefrihet vid de lönerörelser, som förts under denna tid, har inte påverkats av huruvida arbetsskyldighet varit införd i arrendekontrakten eller ej. Arbetsskyldigheten kan sålunda inte påverka arbetslönens storlek på sätt, som motionärerna framhållit.

Då vi sålunda inte kunna finna, att bestämmelserna i lagen av den 23 dec. 1943 om arbetsavtal i samband med jordbruksarrende, om dessa bestämmelser rätt uttolkas, kunna vara till men för de här berörda arrendatorerna, anse vi oss nu inte ha någon anledning att påyrka ändring av lagen i denna del.

Beträffande de i motionen föreslagna ändringarna i §§ 59 och 61, så ha motionärerna tydligen även i detta fall feltolkat lagen. Samma har också varit förhållandet med en del jordägare och även en del stora skogsbolag, som i arrendekontrakten sökt införa bestämmelser om större underhållsskyldighet för arrendatorerna å byggnader, än vad lagen föreskriver. Då lagens bestämmelser i denna del äro tvingande, har det vid de förhandlingar, som förts om arrendevillkoren, inte varit någon svårighet att få

rättelse på denna punkt. Bestämmelserna i 1943 års lag beträffande arrendatorernas underhållsskyldighet å byggnader äro ju för övrigt exakt lika som samma bestämmelser i den sociala delen av 1927 års lag. Någon ändring av lagen i detta avseende anse vi nu inte påkallad.

Gävle i mars 1945.

SV. SKOGS- O. FLOTTNINGSARBETAREFÖRBUNDET

Adolf Englund.

Bilaga I.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Med anledning av motion om ändring av arrendelagen vill undertecknad organisation hemställa, att ändring av lagen bör ske beträffande arbetskyldigheten. Det torde väl ej vara möjligt att ändring av arrendelagen kommer att beslutas av riksdagen i år, omedelbart efter lagens tillkomst, men det är önskvärt, att riksdagen ges tillfälle taga del av hur lagen mottagits av de befolkningsgrupper som lagen berör.

Arbetskyldigheten är den mest brännande frågan för härvarande bolags område och arbetarna äro emot att skyldigheter införas i kontrakten. Detta med erfarenhet från tidigare kontrakt med arbetskyldigheter. Vi anse att skogsbolag som markägare, bör genom klok planering kunna utnyttja befintlig arbetskraft för skogsbruket utan att använda sig av arrendebestämmelser som få formen av tvång. Då vid diskussioner med markägaren — bolaget — det ej synes gå att få annan garanti för arbete än företrädesrätt till detta anse vi att lagen bör omarbetas.

Gumhöjden den 18 mars 1945.

UDDEHOLMS DISTRIKT

AV SV. SKOGS- & FLOTTNINGSARBET.-FÖRB.

Herbert Wig.

Bilaga J.

Till Riksdagen, andra lagutskottet.

Arrendatorer under Uddeholms Aktiebolag, organiserade i RLF, SSFF och SAC, samlade till konferens i Hagfors den 10 maj för att ta ställning till de av bolaget förelagda arrendevillkoren beslutade enhälligt att ge sin anslutning till den av riksdagsman Gösta Kempe framlagda motionen

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 9 saml. 2 avd. Nr 66; bilagor.

om vissa ändringar i 1943 års arrendelagstiftning rörande arbetskyldighet m. m.

De i motionen framförda synpunkterna och förslagen sammanfaller tillfullo med våra egna. Den nya arrendelagstiftningen har av bolaget utnyttjats på ett sådant sätt att vår ställning som arrendatorer avsevärt försämrats. Arbetskyldighet utkräves i de nya kontrakten på upp till 200 arbetsdagar per år samtidigt som en betydande höjning av arrendesumman företagits och i de allra flesta fall utan att några som helst förbättringar från bolagets sida blivit utförda på arrendegårdarna. Genom de nya kontrakten har även större ålägganden blivit överförda på arrendatorn i fråga om underhåll av bostad och ekonomibyggnader samt underhåll av vägar.

I och med tillämpningen av dessa kontrakts bestämmelser kommer de resultat vi ernått genom en mångårig kamp att vara spolierade. Vi kommer nu att föras tillbaka flera årtionden. Avskaffandet av arbetskyldighet till jordägaren är därför för vårt vidkommande ett oeftergivligt villkor för att vi skall kunna intaga en fri ställning som arrendatorer.

Redan nu vittnar mångfalden av ödegårdar om de dåliga och ofria förhållanden som arrendatorn och skogstorpren under bolaget fått leva. Enbart förbättrade utkomstmöjligheter, bättre och tidsenliga bostäder, bättre vägar och kommunikationer, en förbättrad social omvårdnad på alla områden kan göra slut på flykten från bolagets skogsbygder. Arbetskyldighet och större ålägganden på arrendatorn kommer däremot att få till följd ännu fler ödegårdar.

Hagfors den 10 maj 1945.

På uppdrag

Gustav Nilsson.
